

ortadoğu analiz

uluslararası
siyaset
dergisi

Kasım 2023 • Cilt: 14 • Sayı: 131 • Fiyatı: ₺ 40

REOM
وزارة الخارجية
Ministry of Foreign Affairs

MODERN ZAMAN TRAJEDİSİNİN SAHA NOTLARI

EMRE KARACA

7 EKİM SONRASI İSRAİL İÇ SİYASETİ

DR. SEHER BULUT

İSRAİL'İN GAZZE'DEKİ ÇATIŞMALARDA ORANTISIZ GÜÇ KULLANIMI VE ANLAMI

GÖKHAN BATU

İSRAİL'İN GAZZE'Yİ İŞGAL GİRİŞİMİ VE ULUSLARARASI DİNAMİKLER

ISSN 2980-0919

9 772980 091002

www.orsam.org.tr

ORSAM RÖPORTAJ
ANGELO GIULIANO

ABDENNOUR TOUMI

BÖLGESEL BARIŞ VE İSTİKRARIN TEMİNİNDE
TÜRKİYE'NİN GAZZE DİPLOMASİSİ

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCİ

İSRAİL'İN "11 EYLÜL" SÖYLEMİNDE
"YENİ" ORTADOĞU DÜZENİ

DR. TAMER KAŞIKCI

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. Aylık periyotla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın üç ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. Türkçe, İngilizce ve Arapça yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı, Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

Ortadoğu Çalışmaları alanında bilimsel, nitelikli ve objektif araştırmaların kalıcı eserler olarak Türkçe literatüre kazandırılması hedefiyle ORSAM, Ortadoğu Yayınlarını hayata geçirmiştir. Yayınevimiz, Ortadoğu'ya dair tarih, siyaset, toplum ve ekonomi başta olmak üzere bilimsel çalışmaları okuyucularla buluşturmayı amaçlamaktadır.

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No:3 Çankaya/Ankara

+90 (850) 888 15 20 www.orsam.org.tr orsamorgtr

Ortadoğu Araştırmaları Derneği Adına
Yayın Sahibi

Prof. Dr. Ahmet Uysal

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Doç. Dr. Mustafa Yetim

Editörler

Doç. Dr. İsmail Numan Telci

Doç. Dr. Mustafa Yetim

Editör Asistanı

Nurbanu Kesgin

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Birol Akgün

Prof. Dr. Mehmet Şahin

Prof. Dr. Meliha Altunışık

Prof. Dr. Tayyar Arı

Prof. Dr. Cengiz Tomar

Prof. Dr. Muhtin Ataman

Prof. Dr. Mahir Nakip

Prof. Dr. Muhsin Kar

Prof. Dr. Kemal İnat

Prof. Dr. Zekeriya Kurşun

Prof. Dr. Mesut Özcan

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet Uysal

Doç. Dr. Göktuğ Sönmez

Doç. Dr. Mustafa Yetim

Doç. Dr. Recep Yorulmaz

Redaksiyon

Ekin Köklü

Grafik - Tasarım

Mustafa Cingöz

Yönetim Merkezi

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM)

Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok. No: 3

Çankaya / Ankara

Tel: +90 850 888 15 20

Baskı: KD Karton Dijital Matbaacılık Ltd. Şti.

Zübeyde Hanım Mah. Koyunlu Han 95/36 Ankara

Telefon : +90 312 341 52 39

Sertifika No: 44423

Fotoğraflar : Anadolu Ajansı (AA), Shutterstock

Cilt 14, Sayı 131, Kasım 2023

Yerel Süreli Yayın

Basım Tarihi: 31 Ekim 2023

ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ yayımıdır.

Bu dergide yer alan yazılardaki değerlendirmeler, aksi belirtilmedikçe ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

© 2023 ORSAM

Dergideki tüm yazıların telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar ve yararlanma dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz.

Middle East
Studies
Association

ORSAM, the Middle
East Studies Association
(MESA) üyesidir.

EBSCO
HOST

tarafından taranmaktadır.

Değerli okuyucular,

ORSAM Ailesi olarak, 7 Ekim gününden beri devam eden Hamas-İsrail çatışmaları sebebiyle hayatını kaybeden sivillere Allah'tan rahmet, ailelerine ve sevenlerine başsağlığı, yaralıları ise acil şifalar diliyoruz. Yaşanan yıkıma ve İsrail'in derinleşen Gazze işgali ile yol açtığı insani trajediye ilişkin üzüntülerimizi yeniden bildirmek isteriz. Kritik dönüşümleri bu çatışmalar sonucunda tecrübe eden bölge ülkeleri ve küresel aktörler hâlen sorunun çözümünden uzak görüntü sergilerken dünya kamuoyunda Gazze'deki İsrail'in işgal sürecine ve savaş suçlarına ilişkin derin tepki oluşmuş durumdadır.

Bu bağlamda bölgede bağımsız Filistin devleti, İsrail işgalinin sonlanması ve kalıcı barışın sağlanması temennimizi dile getirerek Ortadoğu Analiz'in 131. sayısında bu zor konuları dikkatinize sunmaya çalışacağız. İsrail'in Gazze'ye yönelik başlattığı ardı arkası kesilmeyen askerî saldırılar, dünya kamuoyunda ciddi tepki toplarken ve İsrail karşıtı protestolara yol açarken, başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere Batılı ülkelerin şaşmaz ve sarsılmaz İsrail desteği temel tartışma konusu olarak ön plana çıkmaktadır. Dolayısıyla bu boyutun dikkatlice gözler önüne serilmesi hem bu sayımızın hem de genel olarak meselenin çözümsüzlüğünün anlaşılmasında kritik noktadır.

Meselenin bölgede Hizbullah boyutunun da ele alındığı değerlendirmelerde Gazze merkezli krizin

Lübnan-Suriye hattına yayılması ve bölge ülkelerinin bu süreçte nasıl tepki verdiği kaleme alınmıştır. Tüm bunların yanı sıra İsrail iç siyasetinde son gelişmelerin nasıl vuku bulduğu ve İsrail'in çatışmalardaki orantısız güç kullanımı irdelenen diğer konular arasındadır. Öte yandan konuya ilişkin bir gözlem yazısı ile çatışmalardaki son ayrıntılara ilişkin detayları ve Afrika ülkelerinin genel olarak Ortadoğu meselelerine ve özel olarak son yaşananlara bakışı da bu sayımızda yer almaktadır. Dolayısıyla Lübnan-İsrail iç siyaseti başta olmak üzere Hamas-İsrail çatışmalarında bölgesel-yerel dinamiklere ve küresel tepkilere önemli yer ayırmış bulunmaktayız.

Gelenek olduğu üzere bu sayımızda da ekim ayı içerisindeki önemli olaylara ilişkin kronoloji, etkinliklerimize ilişkin bir kısım, kapak konusuna ilişkili önemli bir konunun incelenmesi ve bölgedeki meselelere ilişkin önde gelen uzmanlarla yapılan mülakat bulunmaktadır. Röportaj kısmında üst düzey siyasi ve finansal analist Angelo Giuliano'nun Hamas-İsrail çatışmalarına ilişkin bölgedeki ülkelerin politikalarındaki temel faktörlere yönelik analizinden ve meselenin geleceğine ilişkin değerlendirmelerinden faydalanabilirsiniz. Biyografi/Tema kısmında ise özellikle son dönemde Hamas siyasi sürecinde daha etkin konuma evrilen Hamas Lideri İsmail Haniye'nin hayatı ve liderliğe yükseliş süreci hakkında ilgi çekici detaylara ulaşabilirsiniz.

Keyifli okumalar dileğiyle...

İÇİNDE KİLER

Kasım 2023 Cilt: 14 Sayı: 131

04 Gündem: Türkiye ve Ortadoğu

KAPAK DOSYASI

08 Bölgesel Barış ve İstikrarın Temininde
Türkiye'nin Gazze Diplomasisi / Doç. Dr. İsmail Numan Telci

12 İsrail'in "11 Eylül" Söyleminde
"Yeni" Ortadoğu Düzeni / Dr. Tamer Kaşıkçı

20 Tırmanan İsrail-Hamas Çatışmaları:
Fas'ın "Denge Politikası" / Dr. Hüsnâ Taş Yetim

28 Yurtta Barış Dünyada Barış İlkesiyle Afrika'dan
Ortadoğu'ya Bakış / Doç. Dr. Volkan İpek

32 Modern Zaman Trajedisinin Saha Nottarı / Emre Karaca

36 İsrail'in Gazze'deki Çatışmalarda Orantısız Güç Kullanımı ve Anlamı / Gökhan Batu

40 Lübnan'ın Aksa Tufanı'ndaki Pozisyonu / Dr. Tuba Yıldız

46 7 Ekim Sonrası İsrail İç Siyaseti / Dr. Seher Bulut

KAPAK DOSYASI

İSRAİL-FİLİSTİN
GERİLİMİNİN
ULUSLARARASI
GÜÇ DENGELERİNE
YANSIMALARI

Merve Zortu

16

KUVEYT, BAHREYN, YEMEN VE UMMAN'IN
İSRAİL-FİLİSTİN GELİŞMELERİNE TEPKİSİ VE
İLİŞKİLERİN GELECEĞİ

Oğuzhan Akgün

24

RÖPORTAJ

50

Abdenmour Toumi

Angelo Giuliano:

■ FİLİSTİN SORUNU NE
■ YAZIK Kİ FEDA EDİLMİŞ
■ GİBİ GÖRÜNMEKTEDİR

BİYOGRAFI

HAMAS'IN SİYASİ YÜZÜ:
İSMAİL HANIYE

Yusuf Can Ayaz

54

ISSN 1306-7541
9 771306 754001

... ORTADOĞU GÜNDEMİ ...

1 Ekim 2023

- Irak'ın başkenti Bağdat'ta, 1 Ekim 2019'da 300'e yakın kişinin hayatını kaybettiği gösterilerin yıl dönümünde düzenlenen etkinlikte protestocular ile güvenlik güçleri arasında arbede çıktı.

3 Ekim 2023

Fransız L'observatoir gazetesinde yer alan terör örgütü ile ilgili çarpıcı bir analizde, terör örgütü PKK/YPG'nin artık Türkiye topraklarında eylem kapasitesinin azaldığı örgütün, Suriye'nin kuzeyine odaklandığı belirtildi.

- İsrail Ulusal Güvenlik Bakanı aşırı sağcı Itamar Ben-Gvir, Yahudilerin Mescid-i Aksa'ya istedikleri zaman "aralıksız" baskın yapabilmeleri ve burada ibadet edebilmeleri çağrısında bulundu.

5 Ekim 2023

- Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Savunma Bakanlığı, Suriye'de Türkiye'ye ait bir silahlı insansız hava aracını (SİHA) düşürdüklerini açıkladı. Pentagon sözcüsü, "potansiyel tehdit olarak görülen SİHA'yı meşru müdafaa amacıyla düşürdüklerini" söyledi.
- Suriye Ordusunun Halep ilinin batısındaki Kefernuran köyüne düzenlediği saldırıda aynı aileden 5 sivil öldü, 1 sivil yaralandı.
- Fransa Genelkurmay Başkanlığı, Nijer'deki askeri birliklerini hafta içinden itibaren çekmeye başladıklarını bildirdi.

2 Ekim 2023

- Mısır Cumhurbaşkanı Abdulfettah es-Sisi, Aralık ayında düzenlenecek olan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olacağını açıkladı.
- Birleşmiş Milletler (BM), Karabağ'a giden heyetin, Ermeni sivillere yönelik şiddet uygulandığına ilişkin tespitiyle rastlamadığını, bölgede sivil altyapıların hedef alınmadığını gördüklerini bildirdi.
- Fransa'da çevreci kuruluşların, TotalEnergies hakkında "Afrika ülkeleri Uganda ve Tanzanya'da petrol çıkarma faaliyetleriyle iklim değişikliğini körüklemek" suç duyurusunda buldukları bildirildi.
- Avrupa Birliği (AB) dışişleri bakanları, ilk kez Ukrayna'nın başkenti Kiev'de bir araya geldi.

4 Ekim 2023

- BM'nin Filistin Topraklarındaki İnsani İşler Koordinasyon Ofisi, İsrail'in icratları nedeniyle Temmuz 2023'ten bu yana işgal altındaki Batı Şeria'nın el-Halil kentinin güneyindeki Mesafir Yatta beldesinden 13 Filistinli ailenin (84 kişi) yerinden edildiğini duyurdu.
- İran'da aralarında siyasetçi, akademisyen ve aktivistlerin bulunduğu 320 reformist, Sünnilerin çoğunlukta olduğu Sistan-Belucistan eyaletindeki uygulamaları nedeniyle Tahran yönetimini eleştiren bildiriye imza attı.

6 Ekim 2023

- Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), 2021'den bu yana kapalı olan Beyrut Büyükelçiliğini yeniden açmak için Lübnan ile anlaşmaya vardılar.
- Irak Federal Mahkemesinin deniz sınırının belirlenmesi ve seyrüseferin düzenlenmesi için 2012'de imzalanan ve 2013'te de onaylanan Hor Abdullah Sınır Anlaşması'nın geçersiz olduğuna hükmetmesi, Bağdat ile Kuveyt arasında krize neden oldu.

7 Ekim 2023

- Hamas'ın silahlı kanadı İzzeddin el-Kassam Tugayları Komutanı Muhammed ed-Dayf, İsrail'e karşı başlattıkları Aksa Tufanı'nın ilk aşamasında 5 bin roket ve havan fırlattıklarını duyurdu. İsrail Ordusu ise abluka altındaki Gazze Şeridi'ne saldırı başlattığını açıkladı.
- İsrail'in önde gelen gazetelerinden Haaretz'da, "Hamas'ın zaferi büyük ölçekte İsrail'in başarısızlığıdır" isimli makale yazıldı. Saldırının 'trajik' bir şekilde çok başarılı olduğu vurgulandı.
- Lübnan'daki Hizbullah Hareketi, Hamas'ın İsrail'e başlattığı saldırıyı desteklediklerini duyurdu. Açıklamada, İsrail hükümetinin Filistin direnişinin sahada öğrettiklerinden ders çıkarması gerektiği kaydedildi.
- Abluka altındaki Gazze Şeridi'nden düzenlenen saldırılarda, İsrail'de hayatını kaybedenlerin sayısı 100'e yükseldi, yaralıların sayısı ise 1000'i geçti.
- İsrail'de ana muhalefet lideri ve eski Başbakan Yair Lapid, ülkenin gireceği "zor, uzun süreli ve karmaşık askeri harekât" göz önüne alarak Başbakan Binyamin Netanyahu ile olağanüstü hâl hükümeti kurmaya hazır olduğunu belirtti.
- İsrail Ordusu onlarca savaş uçağıyla abluka altındaki Gazze Şeridi'ne saldırı başlattığını duyurdu.

8 Ekim 2023

- Lübnan'dan İsrail topraklarına roketli saldırı düzenlendi. İsrail Ordusu, Lübnan tarafından gelen saldırıya karşılık verildiğini açıkladı. Hizbullah, İsrail sınırındaki askeri noktalara yapılan saldırıyı üstlendiklerini duyurdu.

- Filistin Dışişleri Bakanlığı, İsrail'in Gazze Şeridi'ne düzenlediği saldırılar ve giderek tırmanan gerilimi görürşmek üzere Arap Birliği'ni bakanlar düzeyinde acil toplantıya çağırıldı.
- İsrail'de abluka altındaki Gazze Şeridi'nden başlayan saldırılar üzerine savaş hali ilân edildi.
- Mısır'ın İskenderiye kentinin Menşiyye bölgesinde Mısırlı bir polis tarafından açılan ateş sonucu iki İsrailli turist öldüğü duyuruldu.

9 Ekim 2023

- Lübnan Dışişleri Bakanı Abdallah Buhabib, Hizbullah'ın İsrail ile Hamas arasındaki çatışmalara müdahil olmaması yönünde "şartlı güvence" aldıklarını söyledi.
- BM, çatışmaların iki gündür sürdüğü Gazze'de 123 bin 538 kişinin yerinden edildiğini duyurdu.
- Abluka altındaki Gazze Şeridi'nden düzenlenen saldırılarda ölen İsraillilerin sayısının 900'ü geçtiği açıklandı.

10 Ekim 2023

- İsrail'in Gazze ve Batı Şeria'ya saldırıları sürerken dünyanın dört bir yanında Filistin'e destek eylemleri düzenlendi.
- Türkiye, NATO'nun Kosova'daki Barış Gücü'nün (KFOR) komutasını 1 yılına devraldı. KFOR'un 28. komutanı olan Tümgeneral Özkan Ulutaş, 10 Ekim 2024'e kadar görev yapacak.
- Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Suudi Arabistan Velihaht Prensi Muhammed bin Selman, Ürdün Kralı 2. Abdullah, Mısır Cumhurbaşkanı Abdulfettah es-Sisi ve Katar Emiri Şeyh Temim bin Hamad el-Sani ile İsrail saldırılarının durdurulmasının imkânları üzerine görüşmeler yaptı.

11 Ekim 2023

- Suriye'den İsrail topraklarına top atışı yapıldığı, İsrail'in de aynı şekilde karşılık verdiği belirtildi.
- İsrail Ordusu, gelişmiş mühimmat taşıyan ilk ABD uçağının İsrail'e ulaştığını duyurdu.
- İsrail Ordusu, 7 Ekim Cumartesi sabahından bu yana öldürülen askerlerinin sayısının 169 olduğunu duyurdu.
- BM, İsrail'in hava saldırılarında Gazze'de 260 binden fazla Filistinlinin yerinden olduğunu duyurdu.

12 Ekim 2023

- İsrail Sağlık Bakanı Moshe Arbel, İsrail'e saldırı düzenlerken yaralı halde ele geçirilen Filistinlilerin tedavisinin yapılmayacağını duyurdu.
- Abluka altındaki Gazze Şeridi'nden düzenlenen saldırılarda ölen İsraililerin sayısının 1300'e, yaralı sayısının da 3300'e ulaştığı belirtildi.
- ABD Başkanı Joe Biden ve Yardımcısı Kamala Harris'in İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu ile yaptıkları görüşmede İsrail'e verdikleri desteğin süreceğini ifade ettikleri bildirildi.
- Suriye yönetimine yakın basın, İsrail Ordusu Şam ve Halep havalimanlarını vurdu. İsrail saldırılarının Şam ve Halep havalimanlarını hedef aldığını duyurdu.

14 Ekim 2023

- Mısır Dışişleri Bakanı Samih Şukri, "Filistinliler üzerindeki ciddi insani etkilerin üstesinden gelmek için çalışmanın önemi konusunda Türkiye ile ortak bir vizyonu paylaşıyoruz" dedi.
- Dünya Sağlık Örgütü Genel Direktörü Tedros Adhanom Ghebreyesus, Gazze'deki el-Evde Hastanesinin tahliyesinin hayatları riske atacağını belirterek İsrail'den karardan vazgeçmesini istedi.
- BAE, Gazze Şeridi'ne yollanmak üzere Mısır'ın Arış Havalimanı'na bir uçakla acil tıbbi yardım malzemesi gönderdi.
- AB, Gazze'ye yapılacak yardımları 50 milyon euro artırarak, 75 milyon euroya çıkaracağını duyurdu.

16 Ekim 2023

Gazze Sağlık Bakanlığı, İsrail'in 7 Ekim'den bu yana Gazze'ye yönelik saldırılarında 2750 Filistinlinin öldüğünü, 9700'ünün yaralandığını açıkladı.

Fransa Savunma Bakanı Sebastien Lecornu, iki ülke arasındaki geleneksel ortaklık kapsamında İsrail'e istihbarat desteğinde bulduklarını bildirdi.

Kolombiya Cumhurbaşkanı Gustavo Petro, İsrail'in Kolombiya'ya güvenlik malzemeleri ihracatını durdurma kararının ardından "İsrail ile dış ilişkileri askıya alma" kararı aldı.

13 Ekim 2023

- İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW), İsrail'in, Gazze ve Lübnan'daki askeri operasyonlarında beyaz fosfor kullandığını bildirdi.
- İsrail Ordusu, Gazze'deki tüm sivilere evlerini boşaltma çağrısında bulundu. "Gazze şehri askeri operasyonların yürütüldüğü bir bölge. Önümüzdeki günlerde önemli operasyonlar yapılacak. İkinci bir duyaruya kadar bölge sakinleri Gazze'ye dönemeyecek" denildi.

15 Ekim 2023

- ABD Merkez Komutanlığı (CENTCOM), ABD Savunma Bakanı Lloyd Austin'in emriyle USS Eisenhower uçak gemisinin de Doğu Akdeniz'e gönderildiğini duyurdu. CENTCOM, USS Eisenhower'ın daha önce bölgeye giden USS Gerald R. Ford uçak gemisine katılacağını belirtti.

17 Ekim 2023

İsrail'in Gazze'deki el-Ehli Baptist Hastanesini bombalaması sonucu 500 kişinin öldüğü bildirildi.

Suudi Arabistan Turizm Bakanlığı, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 6 ülkenin vatandaşları için giriş vizesini kolaylaştıracak yeni prosedürler duyurdu.

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Ukrayna'daki savaş nedeniyle ABD ve Batı ile ilişkilerinde gerilimlerin sürdüğü bir dönemde, "stratejik ortağı" olarak gördüğü Çin'e ziyaret gerçekleştirdi.

İran'da İsrail'in Gazze'de hastaneyi hedef alması ve yüzlerce Filistinlinin hayatını kaybetmesi nedeniyle yarın 1 günlüğüne genel yas ilan edildi.

18 Ekim 2023

- İsrail'in Gazze'deki el-Ehli Baptist Hastanesine yönelik saldırısının ardından Ürdün ziyareti iptal edilen ABD Başkanı Joe Biden, İsrail'e vardı. Netanyahu, Biden'e koşulsuz desteği için teşekkürlerini ilettiler.

19 Ekim 2023

- Suriye'nin doğusundaki Deyrizor ilinde ABD güçlerinin konuşlandığı Koniko gaz sahası çevresine saldırı düzenlendi.

20 Ekim 2023

- Türk ve Azerbaycan silahlı kuvvetlerinin düzenleyeceği ortak askeri tatbikatta yer alacak Türk F-16 uçakları, Azerbaycan'da.
- ABD Senatosu İsrail'i destekleme kararını 97-0 oyla kabul etti.
- Fransa'nın başkenti Paris'te binlerce kişi, polis müdahalesi ve yağmura rağmen Filistin'e destek için kentten en önemli noktalarından Cumhuriyet Meydanı'nda bir araya geldi. Polis bir göstericinin kafasına basarak müdahale etti. 12 Ekim'den bu yana 827 kişiye para cezası kesildi, 43 kişi tutuklandı.
- İsrail Savunma Kuvvetleri Sözcüsü Tuğamiral Daniel Hagari, Hamas'ın, esir tuttuğu ABD vatandaşı anne ve kızı serbest bıraktığını doğruladı.

21 Ekim 2023

- Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman, Filistinlilerin Gazze'den tehcir edilmesine ve her ne şekilde olursa olsun sivillerin hedef alınmasına karşı olduklarını söyledi.
- Lübnan Hizbullahı, İsrail'in kuzeyindeki Margaliot bölgesi yakınındaki Hunin yerleşim yerini vurduklarını açıkladı.

- İsrail ablukası altındaki Gazze Şeridi'nin Mısır sınırındaki Refah Sınır Kapısı kısmen açıldı, insani yardımlar bölgeye girmeye başladı.

22 Ekim 2023

- İsrail, çatışmaların yaşandığı Lübnan sınırının bulunduğu kuzey bölgelerinde 14 yerleşimi daha tahliye etme kararı aldı.
- ABD Savunma Bakanı Lloyd Austin, ABD'nin Ortadoğu'daki kuvvetlerini daha da güçlendirmek için ilave destek sağlanacağını açıkladı.

24 Ekim 2023

- Gazze'deki Sağlık Bakanlığı, İsrail'in Gazze'ye saldırılarında ölen sivillerin sayısının son 24 saatte 704 artarak 5791'e yükseldiğini bildirdi.

25 Ekim 2023

- Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın "Hamas, bir terör örgütü değil topraklarını koruma mücadelesi veren bir mücahitler grubudur" ve "İsrail'e gitmeyeceğim" açıklamaları dünya mediasında geniş yer buldu.
- İsrail, Gazze'ye başlattığı savaşın günlük doğrudan maliyetinin 1 milyar dolar (246 milyon dolar) olduğunu duyurdu.

27 Ekim 2023

- İsrail Ordusu, sabah erken saatlerde Gazze Şeridi'nin orta kesiminde Hamas hedeflerine yönelik baskın düzenlediğini duyurdu. Hamas hedefleri savaş uçakları ile vurulmaya devam ederken, İsrail Ordusu karadan da hedefli baskınlar yapmaya başladı.

29 Ekim 2023

- Türkiye, Cumhuriyeti'nin 100. yılını ülkenin dört bir yanında gerçekleştirilen etkinliklerle kutladı. Dünya liderleri, yıl dönümü dolayısıyla tebrik mesajları yayımladı.

BÖLGESEL BARIŞ VE İSTİKRARIN TEMİNİNDE TÜRKİYE'NİN GAZZE DİPLOMASİSİ

DOÇ. DR. İSMAİL NUMAN TELCI

Başkan Vekili ORSAM

“

Saldırıları karşısında İsrail, hava, kara ve denizden gerçekleştirdiği operasyonlarla caydırıcı etki yaratmayı denese de Gazze'deki gruplardan beklemedikleri bir mücadeleyle karşılaştı. İsrail'in eylemleri hızla, sivil ve askerî unsur ayrımını yapmayan, uluslararası hukuku ihlal eden ve temel uluslararası insancıl anlaşmalara saygı göstermeyen bir saldırganlık hâlini de beraberinde getirdi.

”

İsrail'in Kudüs ve Batı Şeria'daki Filistin şehirlerinde ve Gazze Şeridi'nde uzun dönemdir süregelen ve giderek sertleşen keyfi politikaları ve özellikle ibadet yerleriyle kamusal yaşam alanlarını hedef alması, 7 Ekim'de Gazze merkezli Filistinli grupların askerî tepkisi ve eylemiyle sonuçlandı. Hamas gibi askerî gruplar ve diğer Gazze oluşumları, İsrail içinde saldırılar düzenleyerek, İsrail'in stratejik istihbarat zafiyeti ortaya koyarak çok sayıda kayıp vermesine yol açtı. Her ne kadar zaman ve mekân açısından sınırlı bir saldırı olsa da İsrail'in on yıllardır inşa ettiği “her türlü saldırıya hazırlıklı” olduğu imajını büyük ölçüde boşa çıkaran bu eylem, İsrail için etkileri uzun dönem görülecek bir travma ortamı yarattı.

Saldırıları karşısında İsrail, hava, kara ve denizden gerçekleştirdiği operasyonlarla caydırıcı etki ya-

ratmayı denese de Gazze'deki gruplardan beklemedikleri bir mücadeleyle karşılaştı. İsrail'in eylemleri hızla, sivil ve askerî unsur ayrımını yapmayan, uluslararası hukuku ihlal eden ve temel uluslararası insancıl anlaşmalara saygı göstermeyen bir saldırganlık hâlini de beraberinde getirdi. 5 binden fazla çocuğun/bebeğin ve toplamda 11 binin üzerinde sivilin İsrail'in saldırıları nedeniyle hayatını kaybettiği Gazze, son yıllarda görülen en büyük insani dramların yaşandığı bir bölge hâline geldi. Gazze'deki siyasi ve askerî grupların 7 Ekim tarihinde İsrail'e yönelik saldırıları ve sonrasında

başlayan şiddet sarmalı, kısa sürede İsrail-Filistin meselesini bölgesel ve küresel siyasetin en önemli gündem maddelerinden bir tanesi hâline getirdi. Türkiye de bu mesele çerçevesinde yoğun diplomasi yürüten ülkelerden birisi oldu. Bu bağlamda, Türkiye'nin güncel krize yaklaşımı, zamanlama ve yöntem açısından geniş kesimlerce olumlu karşılanırken, kimi iç ve dış çevreler Ankara'nın daha aktif ve müdahaleci tutum izlemesi gerektiğini savundular.

Türkiye'nin yaşananlar karşısındaki politikaları değerlendirilirken akıllara getirilmesi gereken başlıca husus Ankara'nın Filistin konusunda uzun yıllara dayanan hak arama mücadelesine gösterdiği destek ve bu çerçevede İsrail'e yönelik takındığı eleştirel tavrıdır. Öyle ki birçok bölgesel aktörün yaşananlar karşısında

sınırlı tepki gösterdiği dönemlerde Ankara, Filistin'in yanında olmuş ve bölgede uluslararası hukukun gereği olarak iki devletli bir çözümün gerçekleşmesi için yoğun çaba sarf etmiştir. Türkiye bu politikasını 7 Ekim sonrasında da devam ettirmiş ve özellikle diplomatik çabalarını yoğunlaştırmış ve İsrail'in saldırılarının durdurulması için bölgesel ve küresel aktörleri bu ortak hedef doğrultusunda hareket ettirmeye çalışmıştır.

TÜRKİYE'NİN KONUMU

Çatışmanın ilk dönemi olarak adlandırılan kısa süreçte, Hamas saldırıları ve İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırılarının başlangıcıyla birlikte Türkiye, uluslararası örgütlerin perspektiflerine benzer

söylem benimseyerek taraflara problemleri çözme, diplomasiye şans verme ve sivilleri hedef almaktan kaçınma çağrısı yapan bir imaj çizdi. Ancak İsrail'in gerek yoğunluk ve gerekse de coğrafi büyüklük olarak operasyonlarını genişletmesi ve bu süreçte Batılı müttefiklerinin koşulsuz desteğini alması Ankara'yı ciddi anlamda rahatsız etti. Yine bu süreçte İsrail'in büyük oranda sivilleri hedef alarak Gazze'ye elektrik, petrol, gıda ve su gibi temel ihtiyaçları keserek insani bir krize neden olması Türkiye'nin söylem ve eylem düzeyinde daha sert bir tutum almasına neden oldu. Bu ortamda Türkiye başta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan

ve Dışişleri Bakanı Hakan Fidan olmak üzere birçok üst düzey temsilci gerçekleştirerek yoğun diplomasi trafiği yürütmüş ve bölgesel ve küresel aktörlerle doğrudan temaslar gerçekleştirerek krizin sonlandırılması konusunda ısrarcı tutumunu sürdürmüştür. Bununla birlikte Türkiye, İsrail'in saldırılarının başlıca karar alıcısı olan Başbakan Binyamin Netanyahu ve diğer sorumluların uluslararası hukuk kapsamında yargılanması süreçlerinin başlaması için çağında bulunmuştur.

İsrail'in Gazze saldırıları karşısında Türkiye'nin söyleminin giderek sertleşmesi ve Tel-Aviv hükümetinin uluslararası hukuku hiçe sayan eylemlerinin Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından sıklıkla dile getirilmesi iki ülke ilişkilerinde gerilime neden oldu. Benzer durumun iki ülkenin de geniş siyasi çevreleri, iş dünyası ve kamuoylarında da gözlemlenmesi gerilimi daha da arttırdı. Öyle ki özellikle Türkiye'de İsrail'e karşı geniş katımlı kitlesel protesto gösterileri düzenlenirken, İsrail ürünlerine ve hatta saldırılara destek olan diğer firmalara yönelik boykot girişimleri başlatıldı. Toplumun farklı kesimlerinin Filistin'e destek olarak verdikleri tepkilerin yanı sıra, hükümetin konuya ilişkin tepkileri de sosyal gerçeği yansıttı. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, İsrail'e yapmayı planladığı ziyareti iptal etti. İstanbul'da Büyük Filistin Mitingi düzenlendi ve nihayet Türkiye, Tel Aviv'deki büyükelçisini Ankara'ya geri çağırdı. Bu bağlamda, Türkiye'nin büyükelçisini İsrail'den geri çağırması, Türkiye'nin İsrail devleti ile tamamen ilişkilerini koparmış olması anlamına gelme-

nin aksine, doğrudan Netanyahu hükümetinin politikalarına yönelik bir tepki olarak görülmelidir.

“
Türkiye'nin Filistin konusunda tarihsel mirasını da göz önünde bulundurarak İsrail'in saldırılarını ve işgal politikalarını durdurması konusunda küresel baskının başat aktörü olması özellikle Ortadoğu ve İslam dünyası kamuoylarında takdirle karşılanmaktadır. Bu hususta diğer bölgesel aktörlerin ve kuruluşların sınırlı tepkileri ve etkileri göz önünde bulundurulduğunda, kamuoylarının Türkiye'den beklentisinin çok daha fazla olduğu söylenebilir.

”
Türkiye'nin bu süreçte İsrail ile diplomatik kanalları açık tutması, her şeyden önce Ankara'nın kriz kapsamında arabuluculuk yeteneğini korumasına ve insani yardımlar konusunda aktif aktör olmasına olanak vermektedir. Bu çerçevede, Türkiye'nin rolünü farklı kılan unsurlardan birisi de İsrail, Filistinli gruplar ve Hamas ile diplomatik bir kanal sürdürme yete-

neğidir. Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından açıklandığı gibi, Türkiye çeşitli devlet kurumları düzeylerinde, ateşkesi sağlamak ve insani yardımları koordine ederek Gazze halkının zorluklarını azaltmak amacıyla İsrail, Filistin ve Hamas ile iletişimde bulunmaktadır. İsrail ile büyükelçi düzeyinde olmasa da devam eden diplomatik ilişkiler, Türkiye'nin İsrail-Gazze çatışmasındaki pozisyonunu sınırlamamakta aksine, etkili bir arabuluculuk potansiyelini güçlendirmektedir. Bu durum, Türkiye'nin bölgedeki diğer ülkelerin zorlanabileceği bir diplomatik ortamda, Ankara'nın Tel-Aviv'le etkileşimde bulunmasına olanak sağlayabilecektir. Türkiye, İsrail'in saldırılarının durdurulmasında bölgesel ve küresel aktörlerin çok taraflı bir uzlaşısı ve hareket tarzı benimseyerek adımlar atmasını önlemektedir. Bu kapsamda özellikle Arap ve İslam coğrafyasındaki ülkelerin krizin çözümünde daha aktif rol oynamaları Ankara'nın öne çıkarmaya çalıştığı bir husustur. Bu kapsamda Türkiye 11 Kasım tarihinde Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da düzenlenen Olağanüstü Arap-İslam Zirvesi'ne güçlü bir heyetle katılım göstermişti. Zirve kapsamında bir konuşma

gerçekleştiren Cumhurbaşkanı Erdoğan katılımcı liderlerin İsrail'in durdurulması konusunda daha fazla sorumluluk alması gerektiğini vurgulamıştır.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Orta-doğu, İslam dünyası ve Batılı aktörlerle Gazze konusunda yürüttüğü diplomatik temaslar, Türkiye'yi sadece bölgesel bir arabulucudan çok, uluslararası anlamda İsrail-Filistin meselesiyle ilgili kritik bir aktör hâline de getirmektedir. Türkiye bu kapsamda sadece Arap dünyasından değil Avrupa Birliği (AB) ve Birleşmiş Milletler (BM) başta olmak üzere küresel aktörlerin de çözüm konusunda soruna müdahil olmasını talep etmektedir. Türkiye'nin Filistin konusunda tarihsel mirasını da göz önünde bulundurarak İsrail'in saldırılarını ve işgal politikalarını durdurması konusunda küresel baskının başat aktörü olması özellikle Ortadoğu ve İslam dünyası kamuoylarında takdirle karşılanmaktadır. Bu hususta diğer bölgesel aktörlerin ve kuruluşların sınırlı tepkileri ve etkileri göz önünde bulundurulduğunda, kamuoylarının Türkiye'den beklentisinin çok daha fazla olduğu söylenebilir. Dış politikasını rasyonel zemine oturtan ve ulusal güvenliğini korumada kendi kaynaklarını giderek güçlendiren Türkiye, yaşadığı bazı siyasi ve ekonomik krizlere rağmen ve Batılı ülkelerden gelebilecek yoğun baskıları da göze alarak Filistin mücadelesine kayıtsız desteğini sürdürmekte kararlıdır.

Bu bağlamda, Ankara'nın şu ana kadar sürdürdüğü diplomatik girişimler her şeyden önce Türkiye'nin Filistin konusundaki tarihî

tutumuna ve güncel jeopolitik gerçekliklerine göre gerçekleşmektedir. Türk toplumunda ve Arap sokaklarında, Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan gibi aktörlerin daha aktif tutum sergilemesi ve hatta askerî bazı önlemleri devreye sokması talepleri gözlemlense de bu durum mevcut siyasi konjonktür göz önünde bulundurulduğunda güç ihtimal olarak belirmektedir. Türkiye dışındaki bölgesel aktörlerin özellikle güvenlik, ekonomik ve diplomatik anlamda Batılı devletlerin yakın markajında ve gözetiminde olduğu dikkate alındığında bu aktörlerin İsrail'e karşı askerî bir aksiyon almaları mümkün gözükmemektedir. Bu yönde olası girişimler muhtemelen bölgesel barışı ve istikrarı artırmaktan daha çok, siyasi ve askerî gerilimlere neden olabilecektir. Bu da kırılğan durumdaki Ortadoğulu aktörlerin yakın dönemde daha büyük problemler yaşamalarına yol açabilecektir.

“ Türk siyasi çevrelerinde ve resmî söylemde, kapsamlı ateşkese ulaşıldığında Türkiye'nin bölgenin garantör gücü olabileceği öne sürülmektedir. Garantörlük meselesi, ilgili ülkeler için bazı risk ve zorlukları barındırır da Türkiye, Filistin ve Gazze'de kalıcı barışın sağlanması için fedakârlık yapmaya hazır görünmektedir.

Bu nedenle Arap yönetimleri ve diğer İslam ülkelerinin İsrail'e karşı topyekûn bir hareket tarzı benimsemesi ve Tel-Aviv yönetimini sal-

dırlarını durdurmaya zorlaması mevcut konjonktür göz önünde bulundurulduğunda daha rasyonel bir tutum olarak söylenebilir. Olası bir ateşkes durumunda Türkiye ve önde gelen bölgesel ve küresel aktörler sürece daha fazla müdahil olabileceklerdir. Bu noktada, Türk siyasi çevrelerinde ve resmî söylemde, kapsamlı ateşkese ulaşıldığında Türkiye'nin bölgenin garantör gücü olabileceği öne sürülmektedir. Garantörlük meselesi, ilgili ülkeler için bazı risk ve zorlukları barındırır da Türkiye, Filistin ve Gazze'de kalıcı barışın sağlanması için fedakârlık yapmaya hazır görünmektedir.

Sonuç itibarıyla Türkiye'nin İsrail-Gazze çatışmasındaki müdahalesi, bölgenin dinamiklerine kapsamlı anlayışa dayanan zamanında ve stratejik bir eylemdir. İsrail'in eylemlerine karşı çıkma kapasitesi, aynı zamanda İsrail ile diplomatik ilişkileri sürdürme yeteneğiyle birleşince Türkiye'yi diğer bölge güçlerinden ayıran bir arabulucu ve kolaylaştırıcı hâline getirmektedir. Bu bağlamda Türkiye, yüzyıllardır Filistinliler, Araplar ve Müslümanlarla bir arada yaşamış bir toplum olarak uluslararası alanda Filistin haklarını savunan öncü olmayı hedeflemektedir. Ancak realpolitik ve diplomatik ilişkilerin gereği olarak Türkiye, İsrail devletiyle ilişkilerini sürdürmektedir ve bu durumun dış politikadaki diplomatik/politik sonuçlarını önceden öngörebilmektedir. Bu çerçevede, İsrail-Filistin meselesinde Türkiye'nin duruşu, diplomatik çözümlerin büyük ihtiyaç olduğu bir savaşta bölgesel güvenlik ve barışa önemli katkı olarak değerlendirilmelidir. ■

İSRAİL'İN "11 EYLÜL" SÖYLEMİNDE "YENİ" ORTADOĞU DÜZENİ

DR. TAMER KAŞIKCI

Akademisyen ESOĞÜ

“

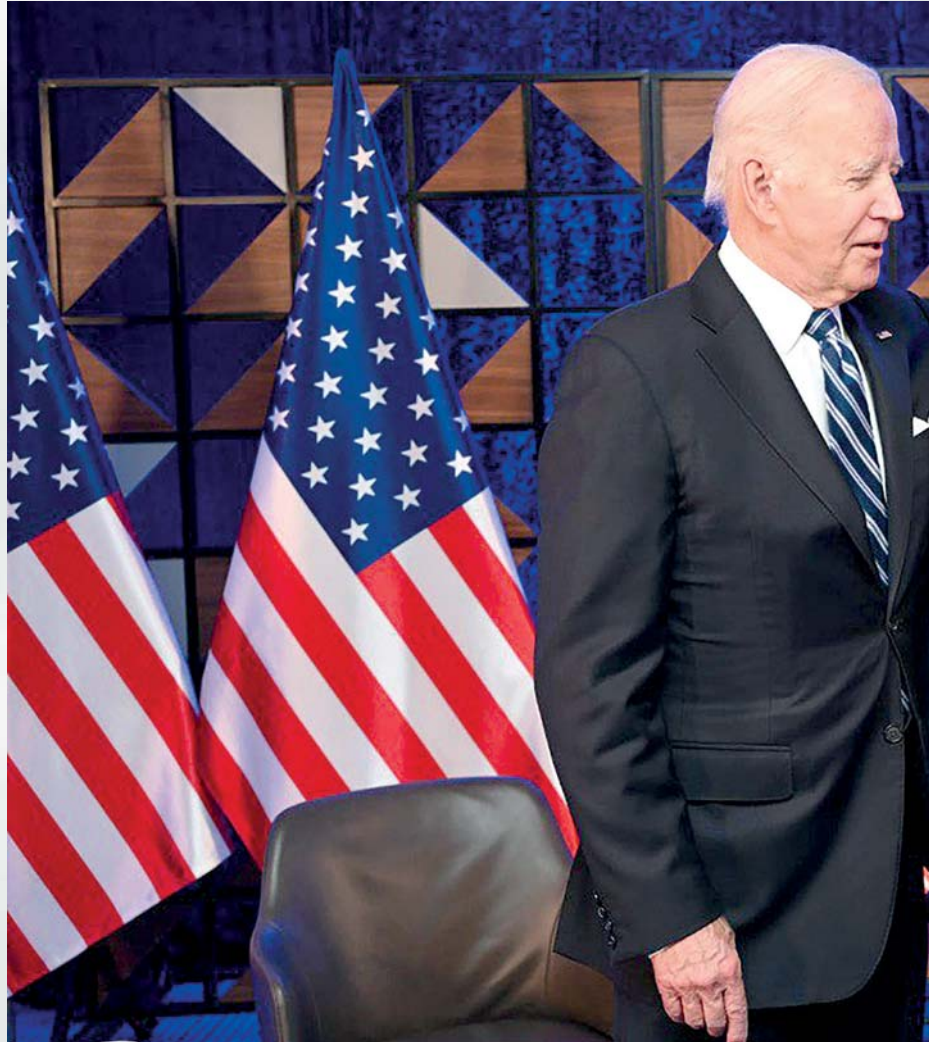
11 Eylül Amerika Birleşik Devletleri'nin, Ortadoğu'ya yönelik uyguladığı "sınırlı" sert güç politikasından "sınırsız" sert güç unsurlarına dayanan bir politikaya geçişin miladı olarak görülmektedir. Benzer şekilde 7 Ekim saldırıları da İsrail'in Filistin toplumuna karşı yürüttüğü "sınırlı" sert güç politikasından "sınırsız" bir sert güç politikasına ve işgale geçişin miladı olacak gibi görünmektedir.

”

7 Ekim'de Hamas'ın düzenlediği saldırılar ve akabinde İsrail'in Gazze'ye yönelik bombardımanı, Ortadoğu bölgesini derin bir gerilimin içerisine sokmuştur. İsrail'in "11 Eylül" olarak tanımladığı saldırıların ardından, İsrail'in Gazze'ye kara operasyonu düzenlemesi ve hatta bununla sınırlı kalmayıp Gazze'yi işgal etmesi, tüm Filistinlileri göçe zorlaması, Lübnan'a saldırması gibi senaryolar dillendirilmeye başlanmıştır. Bu kısa yazıda saldırıların

amaç açısından değilse bile yöntem açısından İsrail'in "11 Eylül"ü olduğu ve İsrail'in yeni dönemde "sınırlı" sert güç politikasından "sınırsız" sert güç politikasına geçtiği ileri sürülecektir. Ancak sal-

dırların yeni bir Ortadoğu düzeni yaratma girişiminin başlangıç noktası olduğu iddiasına karşı çıkılarak, Ortadoğu'da yeni bir düzen yaratma girişiminin normalleşme süreciyle daha önceki dönemlerde

başlatıldığı, 7 Ekim saldırılarının ise bu süreci bir açmazın içerisine soktuğu iddia edilecektir.

İSRAİL'İN "11 EYLÜL"Ü MÜ?

Hamas'ın 7 Ekim'de düzenlediği saldırılar, bazı Batılı uzmanlar tarafından İsrail'in 11 Eylül'ü olarak tanımlanmış, Joe Biden ve Bin-yamin Netanyahu da yaptıkları çeşitli konuşmalarda bu kıyaslamayı sıklıkla tekrarlamıştır. İki saldırı arasında yapılacak bir mukayesede aktörlerin kimliği, eylem metodu, eylemlerin amaçları gibi

farklı kategorilerde benzerlikler ve farklılıklar bulmak mümkündür. Böyle bir mukayesede, Filistin meselesinin tarihî gelişimi, Gazze'de uzun yıllardır zor şartlar altında yaşayan insanların durumu, Hamas'ın Filistin politikaları içerisinde toplumsal tabana sahip bir aktör oluşu gibi veriler göz önüne alındığında bu saldırıların 11 Eylül terör saldırılarından oldukça farklı olduğu sonucuna ulaşılabilir. Ancak her iki liderin konuşmaları yakından incelendiğinde, 11 Eylül saldırıları ile kurdukları paralelliğin eylemin kim tarafından ve neden

gerçekleştirildiği kategorileri üzerinden değil, eylemin yaratacağı politika değişimleri üzerinden olduğu görülmektedir. Bilindiği üzere 11 Eylül Amerika Birleşik Devletleri'nin, Ortadoğu'ya yönelik uyguladığı "sınırlı" sert güç politikasından "sınırsız" sert güç unsurlarına dayanan bir politikaya geçişin miladı olarak görülmektedir. Benzer şekilde 7 Ekim saldırıları da İsrail'in Filistin toplumuna karşı yürüttüğü "sınırlı" sert güç politikasından "sınırsız" bir sert güç politikasına ve işgale geçişin miladı olacak gibi görünmektedir. Bu anlamda 7 Ekim saldırıları İsrail açısından 11 Eylül ile güçlü bir benzerlik taşımaktadır. Biden'ın Netanyahu ile İsrail'de yaptığı görüşmede saldırılar karşısında İsrail'in vereceği tepkiye tam destek verdiğini açıklarken, aynı zamanda ABD'nin 11 Eylül sonrası yaptığı yanlışları tekrarlamaması konusunda uyarması, bu anlamda dikkat çekicidir.

YENİ BİR ORTADOĞU DÜZENİNİN BAŞLANGICI MI?

11 Eylül ile 7 Ekim saldırıları arasında kurulan bir başka paralellik ise her iki saldırının da bölgede yeni bir düzen oluşturma çabalarını beraberinde getirdiği iddiasıdır. Zira 11 Eylül sonrasında ABD, Ortadoğu'daki güç yapılanmasını kendi lehine değiştirme çabası içerisine girmiş ve bu değişime önce Afganistan ile başlamış, sonra da Irak ile devam etmiştir. Benzer şekilde, Netanyahu da İsrail'in yeni dönemde izleyeceği politikanın Ortadoğu'da değişimler yaratacağını açıklamıştır. Bununla birlikte Ortadoğu'da İsrail ve ABD lehine

yeni bir düzen yaratma çabası yeni değil, uzun zamandır devam etmekte olan bir süreçtir. Zira Netanyahu “yeni bir Ortadoğu yaratma” söylemini 7 Ekim saldırılarından yaklaşık iki hafta önce Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda (BMGK) yaptığı konuşmada dile getirmiştir.

7 Ekim saldırıları, İsrail’in normalleşme süreci önündeki ana engellerden biri olan Hamas’tan “kurtulma fırsatı” yaratmış olsa da beraberinde İsrail için yeni bir açmaz daha getirmiştir. İsrail’in Gazze’de yapacağı bir işgal sürecinin yaratacağı sivil ölümler, Gazze’yi topyekûn işgal etmesi olasılığı, milyonlarca insanı kalıcı olarak göçe zorlaması gibi insanlık dışı uygulamalar tüm Müslüman coğrafyasında ve özellikle İsrail’in normalleşme süreci içerisinde olduğu devletlerde tepkiye neden olmuştur ve olmaya devam edecektir.

Filistin’in Gazze ve Batı Şeria bölgelerini İsrail’in parçası olarak yansıtan bir Ortadoğu haritası üzerinde, bölgede 1948 yılında izole bir şekilde kurulan İsrail’in bugün Mısır, Sudan, Ürdün, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve son olarak Suudi Arabistan ile normalleşme içerisinde olduğunu ve bu sürecin Hindistan ve Avrupa’ya da kapsayacak son Hint-Ortadoğu-Avrupa Enerji Koridoru Projesi ile taçlanacağını ilan etmiştir. Dolayısıyla hem ABD hem de İsrail

açısından kendi çıkarlarına uygun yeni bir Ortadoğu düzeninin temeli İbrahim Sözleşmelerine dayalı normalleşme sürecidir. Bilindiği üzere geçtiğimiz ay bu sürecin kilit aktörlerinden biri olan Suudi Arabistan ile normalleşme görüşmelerinde ilerleme kaydedildiği açıklandı. Fakat normalleşmenin önündeki en büyük engel Filistin meselesidir. Zira başta Suudi Arabistan olmak üzere Katar ve Kuveyt gibi devletler, İsrail ile diyalog içerisine girmenin ön koşulu olarak Filistin sorununun çözülmesini öne sürmektedir. Ancak Filistin meselesinin Arap devletlerinin beklentileri paralelinde çözülebilmesi, İsrail’in Filistin toplumunun mevcut şartlarını iyileştirmesini, işgali sonlandırmasını ve iki devletli bir çözüme kabul etmesini gerektirmektedir. Filistin toplumu içerisinde Hamas’ın el-Fetih’e göre daha güçlü pozisyonu, İsrail’in Filistin konusunda atacağı herhangi bir olumlu adımın Hamas’ın çıkarına olacağı anlamına gelmektedir. Bu durum İsrail yönetimini bir açmazın içerisine sokmaktadır. 7 Ekim saldırıları İsrail’in bu açmazdan kur-

tulması için bir “fırsat” yaratmış, Hamas’a yönelik topyekûn bir saldırı gerçekleştirebilmesi için Batı’nın desteğini almasını sağlamıştır. Bu nedenle 7 Ekim saldırılarının bölge politikaları açısından yaratacağı en önemli değişimin İsrail’in Gazze ve Hamas politikası üzerinde olacağı kesindir.

BIDEN YÖNETİMİNİN TAVRI

Her ne kadar 7 Ekim saldırıları, İsrail’in normalleşme süreci önündeki ana engellerden biri olan Hamas’tan “kurtulma fırsatı” yaratmış olsa da beraberinde İsrail için yeni bir açmaz daha getirmiştir. İsrail’in Gazze’de yapacağı bir işgal sürecinin yaratacağı sivil ölümler, Gazze’yi topyekûn işgal etmesi olasılığı, milyonlarca insanı kalıcı olarak göçe zorlaması gibi insanlık dışı uygulamalar tüm Müslüman coğrafyasında ve özellikle İsrail’in normalleşme süreci içerisinde olduğu devletlerde tepkiye neden olmuştur ve olmaya devam edecektir. Nitekim Suudi Arabistan normalleşme görüşmelerini askıya aldığı ilan etmiştir. Bu noktada ABD’nin izleyeceği politika kilit bir öneme

sahiptir. Göreve geldiğinden beri Ortadoğu bölgesine yönelik zayıf bir politika geliştirmekle suçlanan Biden yönetimi bölgedeki en yakın müttefiki olan İsrail'e yönelik saldırılar gerçekleştiğinde hemen harekete geçerek güçlü bir şekilde İsrail'in yanında olduğunu açıklamıştır. Bu desteğini eyleme de dönüştüren Biden yönetimi İsrail'e yönelik başka saldırıların olmasını caydırmak için bölgeye savaş gemileri ve uçaklar göndermiştir. Daha sonra, önce Dışişleri Bakanı Anthony Blinken bölgede başta İsrail olmak üzere çeşitli ülkelere ziyaret gerçekleştirmiş, daha sonra da Biden İsrail'e gitmiştir.

Hem Biden hem de Blinken bölgede gerçekleştirmiş oldukları ziyaretlerde, ABD'nin İsrail'in Hamas ile mücadelesine ve olası bir Gazze operasyonuna açıkça destek olduğunu dile getirmişlerdir. ABD yönetiminin buradaki en önemli amacının, söz konusu mücadelenin hem İsrail hem de çeşitli bölge aktörleri tarafından genişletilerek bir bölgesel savaşa dönmesini engellemek olduğu görülmektedir. Bir başka ifadeyle ABD mevcut krizin, kendi bölge politikaları açısından da sorun olarak gördüğü Hamas'ın İsrail tarafından ortadan kaldırılmasıyla sınırlı kalmasını istemektedir. Bu tutumun temel sebebi ise Gazze'deki sivillerin zarar görmemesi değil, bölgede kontrolden çıkacak bir savaşın, ABD'nin İsrail ile bölgede oluşturmaya çalıştığı yeni düzene zarar vermesi ihtimalidir. Bu açıdan ABD bir yandan İsrail'in "sınırsız" sert güç kullanma talebini sınırlandırmaya çalışırken, diğer yandan da normal-

leşme süreci içerisinde olan devletleri İsrail'in Hamas'a yönelik mücadelesine ikna etme çabası içerisinde.

“

ABD'nin Gazze ve hatta Batı Şeria'nın İsrail tarafından tamamen işgal edilerek tüm bölgede sadece İsrail devletinin olmasını değil, başkenti Kudüs olan güçlü bir İsrail ile mevcut zayıf Filistin yönetimine dayalı bir Filistin devletinin olduğu iki devletli bir çözümü savunduğu görülmektedir.

”

Biden yönetiminin her iki tarafı ikna etmeye yönelik bu çabasının en güzel göstergesi ise İsrail'in Gazze'yi topyekün işgal ederek topraklarına katma tartışmalarının yaşandığı bir dönemde, Netanyahu ile yaptığı görüşmede iki devletli çözümün gerekliliği konusunu dile getirmiş olmasıdır. ABD'nin Gazze ve hatta Batı Şeria'nın İsrail tara-

findan tamamen işgal edilerek tüm bölgede sadece İsrail devletinin olmasını değil, başkenti Kudüs olan güçlü bir İsrail ile mevcut zayıf Filistin yönetimine dayalı bir Filistin devletinin olduğu iki devletli bir çözümü savunduğu görülmektedir. ABD, böylelikle Suudi Arabistan gibi Filistin sorununun çözümünü önceleyen aktörlerin ikna olacağı hem de İsrail'in güvenlik endişelerini azaltan bir senaryo ileri sürmektedir. Ancak bu senaryoda dahi bağımsız bir Filistin devleti fikri, Müslüman toplumları oyalama amaçlı görünmektedir.

Sonuç olarak Hamas'ın gerçekleştirdiği 7 Ekim saldırıları, İsrail'in "sınırsız" sert güç kullanma politikasına açıkça geçişini sağlamış ve Hamas'ın Filistin politikaları içerisindeki varlığını sonlandırmaya yönelik Batı'nın desteğini elde etmesinin "bahanesi"ni oluşturmuştur. Bununla birlikte İsrail'in operasyonlarını Hamas ile sınırlı tutmaması, işgali yaygınlaştırma süreci, savaş suçları durumu ve Filistin toplumuna yaşama alanı bırakmaması, normalleşme sürecine dayalı bir yeni Ortadoğu düzeni oluşturma idealiyle ters düşecektir. Ancak İsrail'in ABD baskısı altında kendini sınırlandıracağını düşünmek "naif" bir beklenti olacaktır. Bu nedenle İsrail, tüm bu normalleşme sürecini bir kenara atıp "sınırsız" sert güç politikasını istediği gibi uygulamaya geçebilir. Bu durumda ABD her zamanki gibi İsrail ile olan ilişkilerini gözden geçirmektense İsrail'in izleyeceği politikaları meşrulaştırmanın yollarını arayacaktır. ■

İSRAİL-FİLİSTİN GERİLİMİNİN ULUSLARARASI GÜÇ DENGELERİNE YANSIMALARI

MERVE ZORLU

Yüksek Lisans İKÇÜ

“

Hamas saldırısı sonrası İsrail'in savaşı ilanı ile başlayan çatışmalar her geçen gün devlet terörünü Filistinlilere karşı şiddetlendirmektedir. Çatışmaların bölgeye yayılma potansiyelini beraberinde getiren İsrail saldırıları, uluslararası güç dengelerinin de belirginleşmesine neden olan bir atmosfer yaratmaktadır.

”

Son 30 yıldır Arap-İsrail çatışmalarından İsrail-Filistin gerilimine sıkışan

Ortadoğu'daki Filistin meselesi, Hamas'ın uzun süredir aldatma stratejisiyle planladığı tahmin edilen 7 Ekim İsrail saldırısı sonrasında yeni döneme girmiştir. Hamas saldırısı sonrası İsrail'in savaşı ilanı ile başlayan çatışmalar her geçen gün devlet terörünü Filistinlilere karşı şiddetlendirmektedir. Çatışmaların bölgeye yayılma potansiyelini beraberinde getiren İsrail saldırıları, uluslararası güç dengelerinin de belirginleşmesine neden olan bir atmosfer yaratmaktadır. Nitekim uluslararası aktörlerin saldırıların başlangıcında İsrail, Hamas ve itidal yanlısı olarak üç yaklaşımda olduğu görülse de artan şiddet, Hamas ve İsrail etrafında birleşen grupların belirginleşmesine sebep olmaktadır. Bu bağlamda yeni bir Doğu-Batı dengeler hattı kurulma potansiyeli olduğu görülürken, çeşitli aktör-

lerin imaj ve konumlarının da yeniden çizilebileceği tahmin edilmektedir.

ÇATIŞMALARA GİDEN SÜREÇTE BÖLGEDEKİ GENEL DURUM

Yaklaşık 100 yıldır süregelen Filistin topraklarındaki İsrail işgali, son 30 yıldır karşılıklı çatışma durumuyla devam etmektedir. Söz konusu işgal durumu zaman içerisinde bölgedeki gelişmelerle Arap-İsrail çatışmasını beraberinde getirmiştir.

Ancak 1973 Yom Kippur Savaşı sonrasındaki ateşkesle çatışmalar, İsrail-Filistin arasında devam etmiştir. Devlet dışı aktör olan Filistinli-

direnış grubu Hamas, Gazze'nin yönetimini ele geçirmiş olsa da bölge, İsrail tarafından 2007 yılından beri abluka altında tutulmakta ve Filistinlilerin mülk-

süzleştirilmesi üzerine politikalar izlenmektedir. Bu sebeple özellikle son yıllarda iki aktör arasında çatışmaların dönem dönem yükseldiği görülmekle birlikte kanıksanmış bir hâle dönüşmüştür. Ancak 7 Ekim 2023'te Hamas'ın İsrail'e yönelik saldırısıyla başlayan süreç bu kanıksanmış çatışma hâlini farklı sonuçlara ulaştırma potansiyeli taşımaktadır. Lakin sürecin

uluslararası güç dengelerine sırayetini kavrayabilmek öncelikle bölgedeki çatışma öncesi atmosferi almaktan geçmektedir. Güncel konjonktürden ziyade Arap Ayaklanmaları'ndaki gelişmeler ve sonrasındaki normalleşmelere dayan-

maktadır. Nitekim Filistin meselesinin gün geçtikçe başta bölge ülkelerinde olmak üzere önemini yitirdiğine dair izlenimler mevcuttur. 2017 yılında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump, Müslümanlar için de dini değeri olan Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak kabul etmiş ve akabinde ABD Konsoloslukunu buraya taşımıştır. Ancak Filistinliler buna dirense de uluslararası kamuoyundan beklediği ilgiyi alamamıştır. Nitekim bu süreç bölge ülkeleri için de iç siyasete yoğunlaşılacak bir dönemdir. Akabinde 2020 yılında ABD'nin de arabuluculuğuyla Arap-İsrail normalleşme süreci başlamıştır. Mısır ile başlayan bu normalleşme süreci 2020'de imzalanan İbrahim Anlaşmalarıyla Fas, Ürdün, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE), Bahreyn ve Sudan'a kadar genişlemiştir. Türkiye de İsrail ile normalleşme adımlarını 2022 yılı itibarıyla atmıştır. Ancak bu normalleşme sürecinde Filistin meselesi de göz ardı edilmemiş ve Nisan 2023'te Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan bizzat Filistin Lideri Mahmud Abbas ve Hamas Büro Başkanı İsmail Haniye'yi de külliyyede ağırlamıştır. Bu bağlamda bölgede Arap Ayaklanmaları sonrası genel bir normalleşme siyasetinin öne çıktığı görülmektedir. Hamas ile yakın bağları bulunan İran'ın Çin arabuluculuğu sonucunda Nisan 2023'te Suudi Arabistan'la normalleşme sürecine girmesi ise bölge için son dönemin en önemli gelişmelerinden olmuştur. Diğer taraftan bölgedeki alternatif aktör olarak nüfuzunu artırma potansiyeli olan Çin'i dengelemek ABD'nin önceliklerinden birisi hâ-

line gelmektedir. Nitekim İran'daki İsrail karşıtlığına ve Hamas desteğine karşı Suudi Arabistan'ın İsrail'le normalleşme adımları atması ABD için elzem hâle gelmiştir. Bu bağlamda ABD'nin uzun süredir yürüttüğü arabulucu diplomasi nihayet Eylül 2023'te sonuç vermiş ve Suudi Arabistan-İsrail arasında ilk diplomatik temaslar kurulmuştur.

Bölgenin uzun süren ayaklanma etkilerinin ardından normalleşme sürecine girmesi rasyonel girişimleri temsil etse de bölge hükümetlerince Filistin meselesini göz ardı eden bir atmosferin oluştuğu görülmektedir. Nitekim bu atmosferde süreç içinde Müslümanların ilk kıblesi olan Kudüs, İsrail'in Filistinlilere yönelik saldırılarının merkezi hâline gelmiştir. 2021'deki Ramazan ayında Doğu Kudüs'teki Mescid-i Aksa'da gerçekleşen İsrail saldırılarının 2023 Ramazan ayında da tekrarlandığı görülmüştür. Ayrıca İsrail'de aşırı sağ kanada mensup olduğu bilinen Binyamin Netanyahu'nun 2022 seçimlerinde bir kez daha başbakan olarak görev gelmesi Filistinlilere yönelik şiddet eylemlerinin ve söylemlerinin artarak devam etmesinin de önünü açmıştır. Bölgedeki ilginin kaybedilmesi Filistinlilerde yalnızlaşmayı derinleştirirken, Hamas'ın tüm bu gelişmelere karşı uzun soluklu olduğu tahmin edilebilecek bir aldatma stratejisi uyguladığı görülmüştür. Nitekim, daha fazla çatışma istemeyen bir imajda hareket eden Hamas, muhtemel İran ve Lübnan Hizbullahı yardımcılarıyla 7 Ekim günü ani ve İsrail'e yönelik birçok açıdan yıpratıcı bir saldırı olan ve Kudüs'teki tahrik saldırılarını referans aldığı adından da

anlaşılan "Aksa Tufanı Operasyonu"nu gerçekleştirmiştir. Söz konusu saldırının sivillerin yer aldığı bir gençlik festivalini merkeze alması İsrail'in güvenlik zafiyetini ortaya çıkarırken Hamas'ın da sivilleri de hedef alması tartışmaya sebep olmuştur. Bu sebeple Filistin meselesinin haklılığına gölge düşürebileceği düşünülen saldırıya kısa sürede İsrail tarafından "meşru müdafaa" adı altında devlet terörü eylemleriyle cevap verilmeye başlanmıştır. Uzun süredir bölgede bu denli yükselmeyen çatışmalar, her geçen gün İsrail'in işlediği savaş suçlarıyla şiddetini artırmaktadır. Bu bağlamda söz konusu çatışmanın bölge dinamiklerinden, küresel düzeye sirayet eden sonuçlar doğurma potansiyeli artmaktadır.

“
Hamas'ın saldırısını devlet organlarına, teşkilatlanmasına ve teçhizatlarına sahip İsrail'in tahmin edememesi ve engellemede atıl kalışı devlet dışı bir örgütün kapasitenin ciddiye alınması gerektiğini bölge aktörlerine kanıtlarken İsrail'in de güç imajını sarsmıştır.

ÇATIŞMALARIN ULUSLARARASI SİYASETE MUHTEMEL ETKİLERİ

İlk olarak Hamas'ın saldırısının ardından İsrail lideri Netanyahu'nun "savaş" ilanında bulunması, aslında devlet dışı bir aktör olan Hamas'ın Filistin'in devlet temsilcisi olarak dikkate alındığının mesajını içermektedir. Ayrıca Ha-

mas'ın saldırısını devlet organlarına, teşkilatlanmasına ve teçhizatlarına sahip İsrail'in tahmin edememesi ve engellemede atıl kalışı devlet dışı bir örgütün kapasitenin ciddiye alınması gerektiğini bölge aktörlerine kanıtlarken İsrail'in de güç imajını sarsmıştır. Akabinde başlayan İsrail saldırıları ise doğrudan terörle eşleştirilecek eylemlere varmıştır. Saldırıların başlangıcından itibaren uluslararası güç dengelerinden ayrılan yaklaşımların sergilendiği görülmüştür. ABD, İngiltere, Avrupa Birliği (AB), Ukrayna, Japonya ve Tayvan hattı İsrail'in yanında duruş sergilerken Çin, Rusya, İran, Hizbullah hattının Hamas'ın yanında olduğu görülmüştür. İlk başta Türkiye ve bölgedeki Arap ülkeler ise tarafları itidale davet ederek ateşkesi vurgulamışlardır. Ancak saldırıların başlangıcından itibaren bölgede dikkat çeken aktörler olarak Türkiye, İran, başta Suudi Arabistan olmak üzere Arap ülkeleri, Lübnan Hizbullahı ve Mısır görülebilecektir. İran ve Suudi Arabistan normalleşmesi Hamas'ın İran'la olan ilişkisinden ötürü algılanabilecek tehdidin önüne geçmiş görünmektedir. İran, Hamas'ı söylemlerle desteklese de saldırıdaki olası payını dile getirebilecek açıklamalardan kaçınmış ve dış politikasını dengelemeye yönelik hareket etmiştir. Arap yönetimler her ne kadar ateşkes çağrısında bulunsalar da toplumlarındaki Filistin hassasiyetini göz ardı edemeyeceği bir gerçekliktir. Lübnan Hizbullahı ise açık şekilde Hamas desteğini vurgularken, İsrail'in gerilimi tırmandırmasına karşılık çatışmaları bölgesel düzleme çekebileceğinin sinyallerini vermektedir. Mısır ve Türkiye ise olası bir

arabuluculukta potansiyeli en yüksek ülkeler olarak görülmektedir. Nitekim Mısır'ın iç siyasetindeki problemler sebebiyle de süreci denge içerisinde yönetebilmesi elzemdir. Türkiye ise taraflarla yürüttüğü ilişkilerindeki devlet aklı duruşuyla arabuluculuk için ideal bir adaydır. Diğer taraftan İsrail'in yoğunlaşan şiddet süreciyle Türkiye'nin de İsrail'e tavrını sertleştirdiği ve ilişkilerin yeniden bozulma sürecine girdiği anlaşılmaktadır.

ABD ve Avrupa cephesinden İsrail'e gelen desteğin her geçen gün saldırıların artırılmasına İsrail'in nezdinde "meşruiyet" kazandırdığı açıktır. Ayrıca İsrail'in Filistin üzerindeki yerleşik taktiği olan korku ve tehditle göçe zorlama, Gazze'de de denerek yeni bir "nekbe" yaratılması muhtemel görünmektedir. Nitekim 17 Ekim gecesi İsrail tarafından vurulan, içerisinde birçok Filistinli sivilin yer aldığı Gazze'deki hastane uluslararası gündeme "savaş suçu" olarak kazanmıştır. Bu son gelişmenin de ışığında İsrail tarafından uygulanan devlet terörünün uluslararası siyasette belirgin sonuçları olacağı netleşmiştir. Öncelikle ilk etapta dengeli bir siyaset izleyen Arap ülkeleri net şekilde yüzlerini Filistin'e dönmüşlerdir. Nitekim ABD başkanı Joe Biden ile bölgedeki tansiyonu düşürmek için yapılacak görüşme tüm Arap liderler tarafından tek taraflı olarak iptal edilmiştir. Bu da İbrahim Sözleşmelerinin geçerliliğini yitirebileceğinin göstergesi olarak yorumlanabilmektedir. Türkiye'nin de dâhil olduğu birçok ülkeden ise İsrail'e yönelik kınamalar bildirilmiştir. Birleşmiş Milletlerin (BM) işlevsizliği bir

kez daha teyit edilmiş ve artık kanıksanmıştır. AB'nin hastane saldırısına rağmen İsrail yanlısı açıklamalarına devam etmesi son dönemdeki çoğu belgesinde dikkat çeken "küresel aktör" olma ve evrensel değerleri savunma hedefini baltalamıştır. Nitekim İsrail ve Hamas taraflarında birleşen aktörler küresel dengelerin bloklarını kristalize etmeye başlamıştır. ABD'nin koşulsuz İsrail desteği Ortadoğu coğrafyasında Batı karşıtlığını tetikleyecek potansiyeli beraberinde getirmektedir.

Sonuç olarak Filistin-İsrail çatışmalarının kendi sınırlarına sıkışan durumunun yeniden Arap-İsrail meselesine dönüşme hatta bölgeye yayılma riski artmaktadır. Uzun süredir başta Arap coğrafyasında olmak üzere bölge politikalarıyla dikkat çeken Çin'in alternatif bir aktör olup olamayacağı da sınırdışı çatışmada henüz olumlu bir eğilim görülmemektedir. Diğer taraftan uluslararası toplumda başta Ortodoks Yahudiler olmak üzere farklı ülkelerin Yahudi vatandaşlarından İsrail yönetimine yönelik tepkiler artmakta, söz konusu topluluklar buldukları Batılı ülkelerin hükümetlerinin aksine Filistin yanlısı propagandalar yürütmektedir. Bu durum Yahudi toplumundaki ayrışmayı derinleştirirken, savaşın Netanyahu-Filistin çerçevesinde ilerlediğini belirginleştirmektedir. Fakat yine de Netanyahu yönetiminin artan savaş suçları dünyadaki Yahudi karşıtlığını tetikleme tehlikesini beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda Netanyahu yönetimiyle olası bir barış durumunun mümkün olmayacağı da görülmektedir. ■

TIRMANAN İSRAİL-HAMAS ÇATIŞMALARI: FAS'IN "DENGE POLİTİKASI"

DR. HÜSNA TAŞ YETİM

Akademisyen MEDİPOL ÜNİ.

“

İsrail'e yönelik tepkiler, İsrail'in Hamas'ın liderliğini ve askerî altyapısını yok etmek amacıyla başlattığını belirttiği yoğun bombalama kampanyasının şekil ve boyut değiştirmesiyle birlikte daha fazla arttı. İsrail savaş kapsamında Gazze'ye tam bir abluka uyguladı; Gazze'nin elektrik ve suyunu tamamen kesti; Hamas hedeflerinin yanı sıra aralarında çok sayıda çocuk ve gencin de bulunduğu sivilleri, konutları, yerleşim yerlerini ve hastaneleri de hedef aldı.

”

7

Ekim'den bu yana devam eden Hamas-İsrail çatışması ve bu süreçte yaşanan her yeni gelişme karşısında ülkelerin benimsedikleri yaklaşımlar yakından takip edilmektedir. Uluslararası gündemin merkezinde yer alan çatışmalar, Hamas'ın silahlı kanadı İzzeddin el-Kassam Tugayları'nın 7 Ekim Cumartesi

günü sabahının erken saatlerinde İsrail'e yönelik başlattığı "Aksa Tufanı" Operasyonu'yla başladı. Başbakan Binyamin Netanyahu'nun Hamas'a misilleme açıklamasını takiben, İsrail kuvvetleri abluka altındaki Gazze Şeridi'nde Demir Kılıçlar Operasyonu'yla karşılık verdi. İsrail'in Gazze'ye yönelik başlattığı geniş çaplı işgal karşısında, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Batılı ülkeler Hamas'ı kınayan İsrail'e destek veren açıklamalarda bulunurken, Türkiye, Ortadoğu ve Afrika bölge ülkeleri başta olmak üzere diğer ülkeler ise İsrail'e tepki gösterdi.

İsrail'e yönelik tepkiler, İsrail'in Hamas'ın liderliğini ve askerî altyapısını yok etmek amacıyla başlattığını belirttiği yoğun bombalama kampanyasının şekil ve boyut değiştirmesiyle birlikte daha fazla arttı. İsrail savaş kapsamında Gazze'ye tam bir abluka uyguladı; Gazze'nin elektrik ve suyunu tamamen kesti; Hamas hedeflerinin yanı sıra aralarında çok sayıda çocuk ve gencin de bulunduğu sivilleri, konutları, yerleşim yerlerini ve hastaneleri de hedef aldı. Tüm bunları İsrail'in, Gazze Şeridi'nin kuzeyinde yaşayan yaklaşık 1,1 milyon Filistinliden bölgenin gü-

neyine geçmelerini istemesi karşısında Gazze sakinlerinden aldığı olumsuz yanıtı şiddet eylemlerini ve saldırılarını arttırarak karşılık vermesi takip etti. İsrail, Hamas'ın bulunduğu tüm bölgeleri enkaza çevireceğini ve bunun için kara operasyonu seçeneğini gündemde tuttuğunu açıkladıktan sadece birkaç gün sonra, 17 Ekim'de Gazze'deki el-Ehli Baptist Hastanesi'ne roketli saldırı gerçekleştirdi. Saldırı neticesinde 500'ün üzerinde sivilin hayatını kaybetmesi ve saldırıya ilişkin görüntülerin sansürsüz olarak çok sayıdaki yazılı, görsel ve sosyal medya platformlarında yayımlanması İsrail'e yönelik tepkileri zirveye taşıdı. İnsan hakları ve savaş hukuku evrensel kurallarını ihlal eden tüm bu saldırılar sonucunda, Filistin haber ajansı WAF-FA'nın açıkladığı son rakamlara göre yaklaşık 4 bin Filistinli hayatını kaybederken, 10 binin üzerindeki Filistinli yaralandı.

Tüm ülkelerin Gazze'de yaşanan gelişmeler karşısındaki mevcut pozisyonları yakından takip edilirken, bu ülkeler içerisinde özellikle İsrail ile ilişkilerini 2020 yılındaki İbrahim Anlaşmaları kapsamında normalleştiren veya normalleştirme aşamasında olan Ortadoğu ülkelerinin yaklaşımları daha fazla ilgi görmektedir. Bu hususta İbrahim Anlaşmaları kapsamında İsrail ile diplomatik ilişkilerini yeniden tesis eden ve son yıllarda İsrail ile ekonomi ve güvenlik alanındaki temaslarını arttıran Fas'ın, Gazze'de devam eden İsrail saldırılarına ilişkin yaklaşımını anlama ayrıca önem arz etmektedir.

Gazze'deki gelişmeleri ilk andan itibaren yakından takip eden Fas

yönetiminin gelişmeler karşısında şu ana dek sergilediği tutum ve yaptığı açıklamalar Rabat'ın denge temelinde bir politika benimsediğini göstermektedir. Faslıların, ülkede Filistinlilere destek temelinde gerçekleştirdiği geniş kapsamlı gösterilerin ise Rabat yönetiminin mevcut yaklaşımı üzerinde baskı oluşturarak bunun sürdürülebilirliğini test ettiği söylenebilir.

“

Rabat yönetimi İsrail güçlerinin Gazze Şeridi'ndeki Baptist Hastanesi'nin bombalanmasını takiben birlik düzeyindeki girişimlerini artırarak sürdüreceğini belirten açıklamalarda bulundu. Bunun yanı sıra hastane saldırısını takiben, Fas Dışişleri Bakanlığı, Afrika İşbirliği ve Faslı Gurbetçiler birlikte 17 Ekim'de yaptığı açıklamada, Fas'ın saldırıyı "şiddetle kınadığını" belirtti.

”

AKSA TUFANI, EL-EHLİ BAPTİST HASTANESİ SALDIRILARI VE FAS'IN YAKLAŞIMI

Rabat yönetimi, İsrail ve Hamas arasında Akxa Tufanı'ndan birkaç saat sonra Gazze'de başlayan çatışmalara ilişkin yaptığı açıklamalarda durumdan endişeli olduğunu belirtti. 7 Ekim'de Fas Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamada sivilin öldürülmesini kınadığını belirtirken, çatışmaların bir an önce durdurulması gerektiğini, bunun sağlanamaması durumunda bölgedeki barış ve normalleşme

çabalarının önemli bir yara alacağını sözlerine ekledi. Bakanlık sözlerini Fas'ın, Filistin meselesinde kalıcı çözümün uluslararası anlaşma ve müzakerelere dayanan diyalog süreciyle mümkün olduğuna dair pozisyonunu tekrar ederek tamamladı. Fas Dışişleri Bakanı Nasır Bourita İsrail'in, Gazzelilere yönelik saldırılarını yoğunlaştırmasını takiben ortaya çıkan insani krizi görüşmek üzere Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) Yürütme Komitesi Genel Sekreteri Hüseyin Şeyh ile bir telefon görüşmesi gerçekleştirdi. Kral VI. Muhammed ve Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas'ın talimatıyla iki ülke arasında Filistin konusunda daha önce başlayan koordinasyonun bir parçası olarak gelişen görüşmede, savaşı durdurmanın, sivilleri korumanın, insani yardım sağlamanın ve Filistinlilerin yerinden edilmesini önlemenin ortak çabaları gerektirdiği ve bunun için atılması gereken adımları kapsayan bir yol haritası belirlenmesinin elzemliği tartışıldı. Her iki yetkili de barış, güvenlik ve istikrarı sağlamaya yönelik olarak tasarlanan çabaların uluslararası meşruiyete ve uluslararası hukuka dayalı bir siyasi formülü kapsamı gerektiği konusunda konsensüse vardılar.

Fas-İsrail ile ilişkilerindeki normalleşme sürecine karşın, Fas Dışişleri Bakanlığı ve Rabat yönetimi yetkililerinden farklı olarak bir kısım Faslı yetkilinin Filistinlilere yönelik desteklerini açıkça ifade ettikleri dikkat çekmektedir. Fas Kralı'nın kuzeni Prens Moulay Hicham el-Alaoui'nin, sosyal medyadan Filistin'e desteğini ifade eden paylaşımı bu kapsamda öne

çıkanlar arasındaydı. Benzer şekilde, 2021'de gerçekleştirilen seçimlere kadar Fas Meclisinde çoğunluğa sahip Adalet ve Kalkınma Partisi, Aksa Tufanı'nı İsrail'in uzun yıllardır gerçekleştirdiği ve rutin hâline getirdiği günlük ihlallere karşı verilen doğal ve meşru bir tepki olduğunu belirtti. Rabat hükümet yetkilileri, ilerleyen günlerde İsrail'in Gazze'deki sivil halkı da hedef alarak şiddet olaylarını tırmandırması üzerine ise bölgesel düzeyde girişimler gerçekleştirmeye başladı.

Fas, kuşatma altındaki Gazze Şeridi'nde artan İsrail şiddetinden dolayı insan hakları ihlalleri açısından vahim bir hal alan durumu görüşmek üzere Kral VI. Muhammed'in talimatıyla 11 Ekim'de Arap Birliğini bakanlar düzeyinde acil toplantıya çağırdı. Fas, dönem başkanlığını yürüttüğü Arap Birliğinin bu kapsamda birkaç gün içerisinde birliğin Kahire'deki genel merkezinde yapılması için yoğun istişareler sürdürdü. 13 Ekim'de gerçekleştirilen toplantının gündem maddeleri arasında, Gazze Şeridi'nde vahimleşen durumun ve sivilleri hedef alan askerî operasyonların durdurulması konusunda birlik üyeleriyle koordinasyon geliştirilmesi, istişarede bulunulması ve tehlikeli tırmanışın durdurulmasının yollarının araştırılması yer aldı. Bu konuda henüz somut adımlar atılmamış olmakla birlikte, Rabat yönetimi İsrail güçlerinin Gazze Şeridi'ndeki Baptist Hastanesi'nin bombalanmasını takiben birlik düzeyindeki girişimlerini artırarak sürdüreceğini belirten açıklamalarda bulundu. Bunun yanı sıra hastane saldırısını takiben,

Fas Dışişleri Bakanlığı, Afrika İşbirliği ve Faslı Gurbetçiler birlikte 17 Ekim'de yaptığı açıklamada, Fas'ın saldırıyı "şiddetle kınadığını" belirtti. Yapılan basın açıklamasında, Fas Krallığı'nın Gazze'deki sivililerin tüm taraflarca korunması ve hedef alınmaması için daha önce yaptığı çağrıları yeniledi ve uluslararası toplumun mevcut çatışmayı daha fazla tırmanmadan mümkün olan en kısa sürede durdurması için ortak çaba geliştirmesi gerektiğini vurguladı.

FASLILARDAN FİLİSTİNLİLERE DESTEK GÖSTERİLERİ

Gazze'de İsrail şiddetinin ve saldırılarının tırmanması üzerine çok sayıdaki Faslı, Gazze'de kuşatma altındaki Filistinlilere destek için toplandı. 2020'den bu yana İsrail

karşıtlığı temelinde yapılan en büyük protestoları temsil eden başkent Rabat merkezli protestolarda İsrail'in Gazze halkına yönelik saldırıları terörizm ve soykırım olarak nitelendirilip kınanırken, ABD'nin İsrail'e verdiği destek eleştirildi. Protestocular, Faslıların normalleşmeye karşı olduklarını, Fas-İsrail arasındaki normalleşme sürecinin sonlandırılması, Fas'ın çözüm için acilen harekete geçmesi, İsrail ile irtibat bürosunu kapatması ve İsrail ile 2020'den itibaren imzalamış olduğu tüm anlaşmalardan çekilmesi gerektiğini ayrıca vurguladılar. Filistinlilere yapılan dualarla sonlandırılan protestolar bu yönüyle Fas'ın İsrail'le ilişkilerini normalleştirdiği Aralık 2020'den beri yapılmış en kapsamlı normalleşme karşıtı gösterileri temsil ediyor. Faslıların bu konuda düzen-

ledikleri söz konusu gösterilerin kapsamı özellikle İsrail'in el-Ehli Baptist Hastanesine gerçekleştirdiği saldırıyı takiben arttı. İlk gösterilerden farklı olarak sayısı milyonlara ulaşan Faslılar, Gazze'ye destek veren ve İsrail saldırısını kınayan kapsamlı gösterileri başkent Rabat'ta bulunan İsrail elçilik binasının yanı sıra Tanca, Tatvan, Kazablanka, Fes, Meknes, Şafşavan, Agadir, Kelmim, Evlad Tayime, Vecde ve el-Cedide kentlerinde de düzenledi. Dahası göstericiler normalleşme sürecinin sonlandırılması, İsrail ile tüm ilişkilerin kesilmesi ve ülkedeki İsrail Elçiliğinin kapatılmasına ilişkin taleplerine ilişkin vurgularını daha arttırdılar. İsrail gazetesi Yedioth Ahronoth Fas'ta gösterilerin başladığı 18 Ekim Çarşamba günü yayımladığı haberde, İsrail Dışişleri Bakanlı-

ğının ülkede Filistinlilere destek için devam eden gösteriler dolaşısıyla Fas'ta bulunan büyükelçilik binasındaki Büyükelçi David Govrin'i ve diğer personelleri tahliye ettiğini bildirdi.

Sonuç olarak, Hamas-İsrail arasında devam eden çatışma ve daha da önemlisi İsrail'in Gazze'de insan haklarını ihlal eden yasa dışı şiddet faaliyetleri İsrail'le ilişkilerini normalleştiren aktörler üzerinde göz ardı edilemeyecek bir kamuoyu baskısı oluşturmaktadır. Bu kapsamda özellikle İsrail-Filistin meselesi ortaya çıktığı andan itibaren Filistinlilere desteğini ifade eden, İkinci İntifada ayaklanmasından sonra İsrail ile ilişkilerini donduran ve Arap Ayaklanmaları sürecinde de Filistin politikasındaki statükoyu sürdüren Fas öne çıkmaktadır. 2020 yılının sonlarına doğru İsrail ile ilişkilerini tekrar tesis eden Fas, normalleşmeden bağımsız olarak Filistin politikasındaki yaklaşımı devam ettirmiş ve normalleşme süreci ilk olarak aşırı sağcı partilerin İsrail hükümetine girmesiyle test edilmişti. Fas'ın normalleşmenin sonlandırılması konusunda üzerindeki kamuoyu baskısı İsrail işgali altındaki Batı Şeria'da son aylarda artan İsrail kaynaklı şiddet olaylarından dolayı artmıştı. Faslıların söz konusu tutumunun, Gazze'de devam eden İsrail-Hamas çatışmalarıyla ve hastane saldırısıyla birlikte daha fazla yoğunlaşması, Rabat hükümetinin konu hakkında yaptığı son açıklamaların da gösterdiği üzere çatışmaları bir an önce sonlandırmaya yönelik girişimler için aktif roller üstlenmesi ihtiyacına işaret etmektedir. ■

KUVEYT, BAHREYN, YEMEN VE UMMAN'IN İSRAİL-FİLİSTİN GELİŞMELERİNE TEPKİSİ VE İLİŞKİLERİN GELECEĞİ

OĞUZHAN AKGÜN

Yüksek Lisans ODTÜ

“

Hamas ve Gazze'deki birtakım silahlı gruplar tarafından başlatılan Aksa Tufanı Operasyonu sonrası tüm dünyada ve Arap coğrafyasında devletler düzeyinde yaşanan tepkisel farklılıklar Kuveyt, Bahreyn, Umman ve Yemen karşılaştırıldığında da kendisini göstermektedir. 2020 İbrahim Anlaşmaları çerçevesinde İsrail'le normalleşme adımları atan BAE gibi Bahreyn de gelişmelere ilişkin daha dikkatli bir dil kullanırken, Katar gibi Kuveyt ve Umman da İsrail'i daha sert bir şekilde eleştirmektedir.

”

2002 yılında Suudi Arabistan'ın Arap Barış Girişimi'nin bölgesel kabul görmesinin ardından Hamas'ın, İsrail'in Netanyahu şehrine gerçekleştirdiği saldırılar bir İsrail-Filistin çatışma silsilesinin başlamasını beraberinde getirmişti. Temelde iki devletli çözümü amaçlayan bir niyet bildirisi olan Arap Barış Gi-

rişimi'nin sunduğu bu barış iklimi sonrası başlayan çatışmalar, barış sürecinin önüne geçmişti. Günümüzde ise İbrahim Anlaşmaları çerçevesinde İsrail'in Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Bahreyn ile normalleşen ilişkilerinin yanında, Suudi Arabistan ile İsrail'in normalleşme diyalogu hızlanmışken Aksa Tufanı Operasyonu'yla İsrail'e yapılan saldırılar ve akabinde İsrail'in Hamas mensubu/sivil ayırt etmeksizin verdiği sert karşılık sonrası yoğunlaşan çatışma ortamı bu normalleşme sürecinin şimdilik önüne geçmiştir.

Yakın dönemde bölge siyasetinde İran ile Suudi Arabistan arasındaki normalleşme adımlarının ivme kazanması geniş çerçevede İran-Arap normalleşmesi tartışmalarını gündeme getirmişti. Çin arabuluculuğunda gelişen İran-Suudi Arabistan ilişkileri de gösterdi ki İsrail-Körfez ülkeleri yakınlaşması sadece İran karşıtlığından hareket etmemekte, bunun yanında bölgede gelişen Suudi Arabistan-BAE ekseninin tamamlanması için İsrail ile ortak hareket edilmesi de bölge ülkeleri açısından bir gereklilik olarak değerlendirilebilir. Bütün bu bölgesel ortamda, İsrail ile Filistin arasındaki 7 Ekim gerginlikleri, sadece Suudi Arabistan,

BAE ve Katar gibi büyük dış politika aktörlerinin değil, Kuveyt, Bahreyn, Yemen ve Umman gibi aktörlerin de konumunu ve pozisyonlarını da önemli hâle getirdi. 7 Ekim'de Hamas ve Gazze'deki birtakım silahlı gruplar tarafından başlatılan Aksa Tufanı Operasyonu sonrası tüm dünyada ve Arap coğ-

rafyasında devletler düzeyinde yaşanan tepkisel farklılıklar Kuveyt, Bahreyn, Umman ve Yemen karşılaştırıldığında da kendisini göstermektedir.

2020 İbrahim Anlaşmaları çerçevesinde İsrail'le normalleşme adımları atan BAE gibi Bahreyn de gelişmelere ilişkin daha dikkatli bir dil kullanırken, Katar gibi Kuveyt ve Umman da İsrail'i daha sert bir şekilde eleştirmektedir. Körfez İşbirliği Konseyinin (KİK) resmi açıklaması dikkate alındığında, Kuveyt, Umman ve Katar'ın tonunu yansıtan ve İsrail'i en temelde sorumlu tutan ve iki devletli çözüm vurgusu yapan açıklamalarda kendisini gösterdi. Saldırıların şiddetinin artması ve özellikle kara ope-

rasyonu durumunda ise tüm Körfez ülkelerinin İsrail ile mevcut ilişkilerini ve meseleye dair tutumlarını test edeceği ifade edilebilir. Aynı zamanda, Yemen'de Husilerin İsrail'e karşı sıcak çatışmanın bir tarafı olması durumunda ise yeni bölgesel güvenlik mimarisinin bir diğer boyutunu temsil eden Arap-İran normalleşmesi henüz gelişmeden sekteye uğrama tehlikesi yaşayacaktır.

KİK İÇERİSİNDEKİ FARKLI TUTUMLAR: KUVEYT, BAHREYN VE UMMAN

Kuveyt, İbrahim Anlaşmaları sürecinde açıkça iki devletli çözüm sonuca ulaşmadan İsrail'le normalleşmeyeceğine dair tutumunu

dile getirmişti. Aksa Tufanı sonrası başlayan çatışma ortamının en başta İsrail'in Filistin'i işgali nedeniyle olduğu vurgusu yapması Kuveyt yönetiminin İsrail'e karşı tutumunu ortaya koymaktadır. Diğer Körfez ülkeleriyle kıyaslandığında, güçlü bir parlamento geleneğine sahip olması ve geniş bir Filistinli topluluğuna ev sahipliği yapması Kuveyt yönetiminin bu tutumunda etkili olmaktadır.

Körfez ülkeleri arasında gelişmelere ilişkin en net ve sert tepkiyi veren Kuveyt'in, olası bir kara operasyonu durumunda eleştiri dilini daha da sertleştirmesi muhtemeldir. Bunun yanında bölgesel örgütler üzerinden yapılan, sivillere karşı katliamların kınanması ve

gerilimlerin azaltılması çağrısı yanında iki devletli çözüm vurgusu gibi açıklamaların ötesinde Kuveyt siyasi yahut ekonomik olarak İsrail'e karşı somut bir hamle yapılması talebinde bulunmamıştır. Bu nedenle diğer Körfez ülkelere kıyasla daha net ve keskin bir tutumu devam ettirmesine rağmen Kuveyt yönetiminin kendi başına somut adım atması da çok olası değildir. Katar yönetiminin Filistin'e finansal destek sağlaması gibi çözümlerde görüldüğü üzere, Kuveyt'in de düzenli olarak insani yardım ve kalkınma amaçlarıyla Filistin'e finansal destekte bulunmak gibi somut adımlarla tutumunu sürdürmesi olası görünmektedir.

“

7 Ekim sonrası ise Bahreyn yetkilileri iki taraf arasındaki gerilimin azaltılmasının gerekliliğini vurgularken bu çatışmanın çözümü olarak iki devletli çözüm vurgusu da yaptı. Aynı zamanda, Bahreyn yönetimi Hamas'ın saldırılarını kınayan ifadelerde bulundu.

”

7 Ekim sonrası yaşanan gelişmeler Bahreyn'in İsrail'le imzaladığı normalleşme anlaşmasının Mayıs

2021'de İsrail'in Gazze'ye saldırılarındaki gibi tekrardan teste tabi tutmaktadır. Bahreyn'in Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Büyükelçisi, Mayıs 2021'deki çatışmaların, 2014 yılındaki çatışmalara kıyasla daha kısa sürmesinin İbrahim Anlaşmalarının sağladığı müzakere ortamından kaynaklandığı vurgusu yaparken, Arap coğrafyasındaki birçok sivil toplum kuruluşu Bahreyn'i Filistin davasına ihanet etmekle itham etmişti. 7 Ekim sonrası ise Bahreyn yetkilileri iki taraf arasındaki gerilimin azaltılmasının gerekliliğini vurgularken bu çatışmanın çözümü olarak iki devletli çözüm vurgusu da yaptı. Aynı zamanda, Bahreyn yönetimi Hamas'ın saldırılarını kınayan ifadelerde bulundu. Bahreyn'in İsrail'le normalleşme adımını atmasında nüfusunun büyük bölümünün Şii olması ve İran'ın bölgesel etkisinden endişe etmesi gibi demografik/jeopolitik etkiler önem taşımaktadır. Bunun yanında ekonomik olarak da bölgenin güvenlik risklerinden arındırılması hem yabancı yatırım ve turistlerin

cezbedilmesi hem de yerel ekonomilerin istikrarına katkı sağlayacağı düşüncesi önemlidir. Bu şartlar altında, Bahreyn'in İsrail'le yakınlaşmasının daha da gerginleşen bir atmosferde sürekli teste tabi tutulması kaçınılmazdır. Bu çerçevede olası bir kara harekâtı durumunda, Bahreyn'in İran destekli Şii milislerin bölgedeki istikrarsızlaştırıcı hamlelerinden olumsuz etkileneneği ifade edilebilir.

Umman'ın İsrail'le ilişkileri 1994 yılında ticari ofislerin açılması, ardından takip eden dönemlerde İzak Rabin, Şimon Peres ve Binyamin Netanyahu'nun ziyaretleriyle şekillenmiştir. Bu çerçevede Umman'da, İsrail-Filistin gerginliğinde diplomatik müzakere ortamının yaratılmasında kendisine rol biçmektedir. Bu aynı zamanda Umman'ın Mısır'ın İsrail'le barış anlaşmasını açıktan desteklediği 1979 yılından beri kendisini açıkça göstermektedir. Um-

man da Arap Barış İnişiyafı'ne taraf olan diğer devletler gibi iki devletli çözümü İsrail'le normalleşmesi için temel bir zorunluluk olarak görmektedir. Bu çerçevede Umman, 7 Ekim sonrası başlayan sürecin temel sorumluluğunun İsrail'in Filistin'i işgali ve devam eden saldırıların olduğunu vurgulamıştır. Sultan Kâbus'un vefatı ve Heysem bin Tarık'ın 2020 Ocak ayında yeni sultan olarak ilanı edilmesinden dolayı 2020 Ağustos ve Eylül ayında gerçekleşen normalleşme adımlarına Umman'ın geleneksel politikasından farklılaşma ihtimali üzerine tartışmalar olsa da yeni sultan Umman'ın geleneksel dikkatli ve tarafsız tutumunu bu süreçte de devam ettirmiştir. Umman'ın 7 Ekim akabinde İsrail saldırılarına gösterdiği tutum diplomasi kültürünün ve pratiğinin sınırları dışına çıkmamaktadır. Gazze ablukasının daha sertleşmesi ve olası kara harekâtı durumunda

Umman'ın, İsrail'e karşı göstereceği tepkinin Arap Birliği, İslam İşbirliği Teşkilatı ve Körfez İşbirliği Konseyi gibi bölgesel kurumsal yapıların çerçevesinden ötesine gitmeyeceği ifade edilebilir.

KIRILGAN ÜLKE YEMEN'İN TUTUMU

Kuveyt, Bahreyn ve Umman ile kıyaslandığında, Yemen'in pozisyonu daha ilgi çekici olarak göze çarpmaktadır çünkü tarihsel olarak İsrail'le en sert ilişkilere sahip olan Körfez ülkelerinden birisi Yemen'dir. Yemen meşru hükümeti ve Husiler iç savaşın başından itibaren İsrail'le normalleşmeye karşı durmuşlardır. Bu çerçevede 7 Ekim saldırıları sonrasında, Yemen toplumundan son derece İsrail karşıtı ve Filistin destekçisi bir görüntünün ortaya çıktığı görülmektedir. İsrail'in Gazze'deki ablukayı sertleştirmesinin akabinde Yemen Başbakanı Maen Abdulmelik, "siyonist işgalci güçlerin saldırılarına karşı Filistin halkına destek olmak için acil olarak bir şeyler yapılmalıdır" çağrısında bulundu ve Hamas'ın Aksa Tufanı saldırısını İsrail'in artan şiddetine karşı bir misilleme olarak nitelendirdi. Yemen, İsrail ilişkileri özellikle 2011 sonrası olduğu kadar gergindi ve bu son gelişmeler ve Gazze'ye olası kara harekâtı bu ilişkileri daha da kötüleştirecektir. Bunun yanında Husi hareketinin lideri Abdulmelik el-Husi'nin İsrail saldırıları sonrası yaptığı açıklamanın ABD'nin müdahil olmasına karşı bir nitelik taşıması da bölgesel krizin derin-

leşme ihtimalinde ABD-İran arasındaki geriliminin gidişatının önemini artacağı görülmektedir. Ayrıca Kızıldeniz üzerinden İsrail ticareti için de oldukça güvenlik endişeleri barındıran Husilerin stratejik konumu da gerilimin tırmandırıcı boyuttur.

Suudi Arabistan ve İran arasında gerginlik ihtimali, son 6 aylık pozitif atmosferi ortadan kaldıracak gibi Yemen barış görüşmelerini de sekteye uğratabilir. İran tarafından "Direniş Eksenini" olarak nitelendirilen İran'ın periferisindeki silahlı örgütlerin İsrail'e karşı saldırılar gerçekleştirmesi durumunda İran destekli Husilerin ne şekilde pozisyon alacağı önem arz etmektedir. Husilerin saldırıların hemen başında İsrail'i fiziksel saldırıyla tehdit etmesi ve ABD hava savunma sistemlerinin Yemen'den potansiyel olarak İsrail tarafına fırlatılmış füzeleri imha ettiği açıklaması, Husilerin bu sürece dâhil olma motivasyonunun bölgesel krizi besleme durumunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak Körfez'in aktif Suudi Arabistan, BAE ve Katar gibi ülkelerinin yanı sıra diğer Körfez aktörleri de iç politik durumlarına göre bu sürece değişen şekillerde cevap vermektedir. ■

YURTTA BARIŞ DÜNYADA BARIŞ İLKESİYLE AFRİKA'DAN ORTADOĞU'YA BAKIŞ

DOÇ. DR. VOLKAN İPEK

Akademisyen YEDİTEPE ÜNİ.

“

İsrail ve Hamas arasındaki Ekim 2023 savaşıyla ilgili Afrika'dan da çeşitli yorumlar gelmekte ve bu devletler farklı davranışlar sergilemektedir. 16 Ekim 2023 tarihinde Kuzey Afrika ülkelerinden Libya'da, Fas'ta, Cezayir'de ve Tunus'ta aynı anda İsrail'i protesto yürüyüşleri düzenlenmiştir.

”

19 Mayıs 1919 tarihinde başlayıp 28 Ekim 1923 tarihine kadar geçen yaklaşık 4,5 yıllık ulusal kurtuluş ve rejimi yenileme dönemini “Efendiler! Yarın cumhuriyeti ilan edeceğiz” cümlesiyle kapatan Mustafa Kemal Atatürk'ü, o cumhuriyetin 100. yılında bir kaz daha anmak gurur vericidir. 29 Ekim 1923 tarihinde ülkede yeni bir dönem başlatan Mustafa Kemal Atatürk'ün ilkeleri, fikirleri ve devrimleri toplumun pek çok alanda büyük ilerlemeler göstermesini sağlamıştır. Mustafa Ke-

mal Atatürk sadece cumhuriyetimizin 100. yılını coşkuyla kutladığımız bugünlerde değil, cumhuriyetin her yıl dönümünde aynı sevgiyle ve saygıyla anılmıştır, bundan sonra da anılacaktır.

BÖLGESEL ÇATIŞMALAR VE CUMHURİYETİN BARIŞ MİRASI

Mustafa Kemal Atatürk'ü sevgiyle ve saygıyla anmak, tıpkı “Efendiler! Yarın cumhuriyeti ilan edeceğiz” de olduğu gibi, söylediği pek çok cümleyi akıllara getirmekle olabilir. Bunlardan belki de en önemlisi iki gün önce Fenerbahçe-Ludogorets maçında maraton tribününe

bile pankart olarak asılmış “Yurtta Barış Dünyada Barış” sayılabilir. Atatürk’ün 20 Nisan 1931 yılında söylediği bu cümle söylendiği yıl bakımından oldukça kritiktir. İngilizlere karşı girişilen kanlı Kıbrıs Devrimi, Suudi Arabistan ve Yemen arasındaki sınır savaşı, Libya ve İtalya arasındaki Kufra Savaşı, Kamerun’da Fransızlara karşı başlatılan Kamara Wara isyanı, Çin Tibet Savaşı, Amerika Birleşik Devletleri’ndeki madencilerin daha fazla hak için orduyla girdiği Harlan Savaşı bu cümle söylenirken dünyada devam eden çatışmalardan bazılarıdır. “Yurtta Barış Dünyada Barış”ı cumhuriyetimizin 100. yılında akla getirmek ise daha farklı çatışmaları anımsatır. Rusya-Ukrayna savaşının devam etmesi, Ermenistan ve Azerbaycan arasında Dağlık Karabağ çatışması, devam eden Suriye ve Yemen iç savaşları, Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Ruanda arasındaki sınır çatışmaları, Papua Yeni

Gine’de Batı Papua Ulusal Kurtuluş Ordusunun devlete karşı giriştiği Oxibil Savaşı, Nijer’deki ve Gabon’daki darbelerden sonra Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğunun (ECOWAS) iki ülkeyi de sivil yönetime geçmemeleri durumunda askerî müdahaleyle tehdit etmesi gibi çatışmalar şimdiden 2023 yılına damgasını vurmuş çatışmalardan bazılarıdır. Bu sorunların sonuncusu ise 7 Ekim’de İsrail ve Hamas arasında başlayan savaştır.

İsrail’in ve Gazze’yi dönem dönem yöneten Hamas’ın arasındaki son savaş bir zamanlar Fenikelilerin yerleşimi olan bölgede 106 yıldır süren yerleşim mücadelesindeki ve İsrail işgalindeki son halkadır. 1917 Balfour Deklarasyonu ile birlikte bölgeye yerleşmeye başlayan Yahudiler 1948 yılında İsrail’in kurulmasıyla birlikte bölgede zaten yerleşik olan Arapların tepkisini çekmiştir. Bu tepkiye zamanla çevre-

deki diğer Arap ülkeleri de katılmış, 1967’de ve 1973’te çıkan savaşlarla birlikte İsrail bölgedeki işgal sürecini genişletmiştir. İsrail’in bölgedeki varlığını reddeden ve Filistin işgaline karşı çıkan Hamas gibi oluşumlar da belli dönemlerde İsrail’e saldırmış, İsrail de karşılık olarak Hamas’ın merkezi sayılan ve anlamı kale şehir olan Gazze’ye karşı saldırılarda bulunmuştur. İsrail’in Gazze’ye saldırılarında orantısız güç kullanması ve savaş suçları işlemesi, Hamas’la hiç ilgisi olmayan hatta Hamas’tan bile hoşlanmayan Gazzelileri hedef alması uluslararası kamuoyu tarafından büyük tepki toplamıştır. Aynı şekilde, İsrail’e saldırılar düzenleyerek Binyamin Netanyahu hükümetiyle hiç ilgisi olmayan hatta Netanyahu hükümetinden bile hoşlanmayan İsrailileri hedef alması da uluslararası kamuoyu tarafından tepki toplamıştır.

İki durum temelinde, örneğin Avrupa futbol liglerinde bazı futbolcuların sosyal medya hesaplarında Gazze lehinde paylaşımlar yapmaları Hamas taraftarlığı gibi algılanarak çeşitli cezalarla karşılaşırken, Türkiye’de ise İsrail Büyükelçiliği önünde büyük protesto gösterileri olmuştur. Bu örnekleri çoğaltmak olanaklıdır.

“

Gana’nın ve Kenya’nın İsrail’e, Libya’nın, Mısır’ın, Fas’ın, Tunus’un ve Cezayir’in Filistin’e ya da Hamas’a gösterdikleri açık desteğe çok az Afrika ülkesinde rastlanmıştır. Pek çok Afrika ülkesi bu konuda sessiz kalmayı tercih etmiştir. Bu ülkelerden bazıları son yıllarda İsrail’in Afrika’da artan etkisi altında kalmış olabilir.

”

AFRİKA’DAN İSRAİL-HAMAS ÇATIŞMALARINA BAKIŞ

İsrail ve Hamas arasındaki Ekim 2023 savaşıyla ilgili Afrika’dan da çeşitli yorumlar gelmekte ve bu devletler farklı davranışlar sergilemektedir. 16 Ekim 2023 tarihinde Kuzey Afrika ülkelerinden Libya’da, Fas’ta, Cezayir’de ve Tunus’ta aynı anda İsrail’i protesto yürüyüşleri düzenlenmiştir. Bu ülkelerden Fas’ın İsrail’le normalleşen ilişkilerinin üzerine 3 yıl geçtikten sonra İsrail’i protesto yürüyüşlerinin düzenlenmesine izin vermesi oldukça ilginçtir. 3 yıllık zaman içinde Fas-İsrail ilişkileri özellikle diplomatik ve ekonomik olarak 2020 öncesi döneme göre büyük

gelişme göstermiştir. Fas’taki İsrail karşıtı yürüyüşlerde ne yazık ki Faslı Yahudilerin bazıları da hedef alınmıştır. Ülkede yaşayan yaklaşık 250 bin Yahudi, protesto gösterileri sırasında aralarından bazılarının hedef alınmasına tepki göstermişlerdir. Protestolar sırasında pek çok Faslı, hükümeti de eleştirmiş; İsrail’le 2020 yılında başlayan normalleşmeyi iptal etmeye davet etmişlerdir. Bu üç ülkedeki protestolara Mısır halkı da katılmış, pek çok Mısırlı Gazze’ye gönderilmek üzere gıda ve ilaç yardımı toplamıştır. Mısır’daki protestolara Mısır Dışişleri Bakanı Semih Şükrü’de katılmış, uzun zamandır araları bozuk olan ve sadece son zamanlarda yumuşamaya başlayan Mısır-Türkiye ilişkilerinde Türk Dışişleri Bakanı Hakan Fidan’la bir araya gelerek Gazze’ye destek olduklarını bildirdikleri ortak basın toplantısı düzenlemişlerdir. Bu toplantıdan iki gün sonra ise Cezayir Dışişleri Bakanı Ahmed Attaf düzenlediği basın toplantısında Filistinli kardeşlerinin korkunç koşullar altında kaldıklarını işaret ederek Cezayir’in Filistin’le dayanışma içinde olduğunu açıklamıştır.

Aynı gün ise Güney Afrika Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Naledi Pandor Hamas lideri İsmail Haniye’yi arayarak Gazze’ye gıda yardımının en kolay ve hızlı nasıl gerçekleştirilebileceğini sormuştur. 19 Ekim’de Mısır Cumhurbaşkanı Abdülfettah el-Sisi Gazze’ye yardımları önleyen İsrail hükümetini eleştirmiş, İsrail hükümetinin Gazze’de elektrikleri kesmesini etik dışı bulduğunu açıklamıştır. Aynı gün Güney Afrika Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Cyril Ramaphosa Hollanda Kralı Willem Alexander ve eşi Maxima’yi Pretorya’da ağırlamış, ortak basın toplantısında Güney Afrika’nın Ortadoğu’daki ve dünyadaki diğer tüm çatışmaların bir an önce barışa kavuşturulması için daha fazla çalışacağını söylemiştir. Bu açıklamadan üç gün sonra ise Güney Afrika Cumhuriyeti’nin üçüncü büyük partisi sayılan Ekonomik Bağımsızlık Savaşçıları’ndan bir grup yetkili Pretorya’daki İsrail Büyükelçiliği önünde toplanmış ve Gazze’deki saldırıları protesto etmişlerdir. Parti liderlerin bazılarının elindeki “Baskı altındayken size baskı uygulayana saldırmanız kadar doğal bir şey olamaz” pan-

kartı dikkat çekmiştir. 27 Ekim’de ise Kenya’da ilginç bir olay yaşanmıştır. Kenya Meclisinin üyelerinden Farah Malim o sabahki oturuma Filistin atkısıyla gelmiş ancak Meclis Başkanı kendisinin atkısını çıkarmasını istemiştir. Bu isteğe bir süre direnen Malim, Kenya halkının ve meclisinin tüm gücüyle Gazze’nin arkasında olmasını gerektiğini söyledikten sonra atkısını çıkarıp masasının üzerine koyarak oturumda kalmaya devam etmiştir. Malim’in bu hareketi 7 Ekim akşamı yayımladığı sosyal medya mesajında “Kenya terör saldırısına uğrayan İsrail’le birlikte dayanışma içinde olacaktır” diyen Cumhurbaşkanı William Ruto’ya karşı bir tepki olarak algılanmıştır. İsrail’e olan destekleri Kenya’dan sonra Gana’da da görmek olanaklıdır. 8 Ekim’deki basın toplantısında Gana Dışişleri Bakanı Shirley Ayorkor Botchwey İsrail’in bölgedeki varlığını korumaya hakkı olduğunu ve bu hakkı için de mücadele etmesinin kabul edilebilir olduğunu söylemiştir.

Gana’nın ve Kenya’nın İsrail’e, Libya’nın, Mısır’ın, Fas’ın, Tunus’un ve Cezayir’in Filistin’e ya da Hamas’a gösterdikleri açık desteğe çok az Afrika ülkesinde rastlanmıştır. Pek çok Afrika ülkesi bu konuda sessiz kalmayı tercih etmiştir. Bu ülkelerden bazıları son yıllarda İsrail’in Afrika’da artan etkisi altında kalmış olabilir. İsrail’in Afrika ülkelerine olan son yıllardaki ilgisi Afrika ülkelerinin dayanışmasını kolonyalizme karşı savunup İsrail’in Filistin’in haklarını gasp ettiğini düşünen Muammer Kaddafi’nin ölümüne denk gelmiştir. Kaddafi’nin ölümünden sonra Afrika için yeni bir strateji geliştir-

meye başlayan İsrail ilk adımını 2016 yılında attı. Başbakan Binjamin Netanyahu 18 aylık bir sürede birçok iş adamıyla birlikte Etiyopya’yı, Kenya’yı, Ruanda’yı ve Uganda’yı ziyaret ettikten sonra Afrikalı cumhurbaşkanlarıyla Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu öncesinde görüşmeler gerçekleştirdi. 2016 yılının Aralık ayında ise Kudüs’te ECOWAS’ın ve İsrail devletinin ortaklığında bir tarım konferansı düzenlendi. Bu konferansa Afrika’dan 35 ülkenin temsilcileri katıldı. Netanyahu 2017 yılının Haziran ayında ECOWAS meclisine seslenmek üzere Liberia’nın Monrovia şehrine giderek ECOWAS’a Afrikalı olmadığı halde seslenen ilk lider oldu. 23-27 Ekim 2017 tarihleri arasında ise Birinci Afrika-İsrail Zirvesi Togo’nun başkenti Lomé’de toplanacaktı. Fas’ın, Güney Afrika’nın ve Filistin’in boykot çağrılarına rağmen yarıdan fazla Afrika ülkesi bu toplantıya temsilcilerini gönderdi. Ne var ki, Togo’da Cumhurbaşkanı Faure Gnassingbé’ye karşı yapılan protestolar zirvenin iptal edilmesine neden oldu. 2017 yılının Aralık ayında Amerika Birleşik Devletleri’nin İsrail’in başkentinin Kudüs olması ve büyükelçiliğini Tel Aviv’den Kudüs’e taşıması kararıyla ilgili yapılan BM Genel Kurulu oylamasında 35 Afrika ülkesi çekimser oy kullandı, sadece Togo bu karara hayır oyu verdi. İsrail özellikle Batı Sahra konusunda Fas’ın yanında yer aldığını açıklayınca ayrılıkçı Polisario’yu destekleyen Cezayir’in tepkisiyle de karşılaştı. Gazze’ye yönelik olarak düzenlediği operasyonlar nedeniyle İsrail’in Afrika Birliğine gözlemci üyelik kararı Cezayir’in girişimleriyle iptal

edildi. İsrail’in Afrika’da kırk ülkeyle diplomatik ilişkisi olsa da özellikle Filistin’le olan sorunlar ve İsrail’in bu konudaki çatışmacı tutumu Afrika ülkeleriyle daha güçlü bir bütünleşmenin yolunda engeller çıkarmaktadır. Son savaşta Hamas’a destek veren ülkeler bu engellerin bir yansımasıdır.

Afrika ülkelerinin İsrail ve Hamas arasındaki bu çatışmada hangi tarafı desteklediğindeki farklar ile bazı ülkelerin bu konuda hiç açıklama yapmaması Afrika’daki ülkelerin ortak bir dış politikada buluşamamalarını göstermektedir. Bu aslında son derece normal bir durumdur çünkü dünyanın en çok ülke bulunduran kıtasında herhangi bir olayla ilgili 54 ülkenin hepsinin ortak bir karar vermesi çok düşük bir olasılık. Üstelik İsrail’in kıtada ve kendi ülkelerinde artan etkileri özellikle devlet elitlerinin İsrail aleyhinde açıklamalar yapmalarını engellemektedir. Yine pek çok Afrika ülkesinde halklar Gazze’ye yapılan saldırıların insan haklarını çiğneyen bir boyut taşıdığını düşünmektedir. Bu bağlamda cumhuriyetimizin 100. yılını gururla kutlayacağımız 29 Ekim’de Mustafa Kemal Atatürk’ün “Yurtta Barış Dünyada Barış” cümlesi belki de hiç olmadığı kadar büyük bir gereksinim olarak durmaktadır. İsrail ve Hamas, Rusya ve Ukrayna arasında devam eden savaşlar başta olmak üzere tüm çatışmalar halklara zarar vermekte, çevreyi kirletmekte, çocuklara gelecekle ilgili korku aşılamaktadır. 29 Ekim 2023 tarihindeki 100. yıl kutlamalarında Türk toplumu “Cumhuriyetin sonsuza kadar devamı” mesajının yanında “dünyada barış” mesajı da verecek gibi durmaktadır. ■

MODERN ZAMAN TRAJEDİSİNİN SAHA NOTLARI

EMRE KARACA

Diplomasi Muhabiri HABER GLOBAL

“

7 Ekim sabahı Hamas'ın İsrail'in içerisine sızarak düzenlediği saldırı şok etkisi yarattı. Temel sebep İsrail'in daha önce karşılaşmadığı bir zayıfla karşı karşıya kalmasıydı. İlk etapta bini aşan bir sayıyla karşılaşan İsrail'in bunu atlatması birkaç gün sürdü. Bizler de gazeteciler olarak 36 saat rötarla Tel-Aviv'e indik. İndikten hemen sonra sıcak çatışmaların yaşandığı bölgeye gittiğimizde hâlâ sızan el-Kassam Tugayları'nın varlıklarının ihtimalinden söz ediliyordu.

”

Güvenlik şeflerinin çıkma olasılığını "düşük" olarak niteledikleri savaş şaşırtıcı bir anilikle patlak vermişti." Bu cümle 7 Ekim 2023'te Hamas'ın İsrail'e karşı başlattığı saldırıyı anlatmak için de giriş cümlesi olabilirdi. Ancak referans yapılan tarih tam 50 yıl öncesi; 7 Ekim 1973'te başlayan Yom Kippur Savaşı'nı anlattığı bölüme İsraili ünlü tarihçi Avi Shalom bu cümleyle başlıyor. 50 yıl önce de Mısır ve Suriye İs-

rail'e yönelik bir savaş başlatmış, 1967'deki yenilgiyi telafi etmek ve kaybedilenleri geri almak istemişlerdi. Devam eden süreçte başarı sağlandığını söylemek pek mümkün değil, sorunlar devam ediyor ve tarihin en acımasız savaşlarından birine zemin hazırlıyor.

ŞOK DALGASININ İLK EVRESİ

7 Ekim sabahı Hamas'ın İsrail'in içerisine sızarak düzenlediği saldırı şok etkisi yarattı. Temel sebep İsrail'in daha önce karşılaşmadığı bir zayıfla karşı karşıya kalmasıydı. İlk etapta bini aşan bir sayıyla karşılaşan İsrail'in bunu atlatması birkaç gün sürdü. Bizler de gazeteciler olarak 36 saat rötarla Tel-Aviv'e indik. İndikten hemen sonra sıcak çatışmaların yaşandığı bölgeye gittiğimizde hâlâ sızan el-Kassam Tugayları'nın varlıklarının ihtimalinden söz ediliyordu. Çatışmaların gerçekleştiği alanların, araçların enkazları duruyordu. Hızlı bir karşılık verilmesi gerekiyordu. Zira İsrail güvenlik doktrininde kaybetmek kabul edilemez olarak görülmekte, her çatışma 1948 savaşının devam eden bir cephesi olarak kabul edilmektedir. İlk bir haftada verilen askerî reaksiyon sertti ancak sonrasındaki

korkunç katliamvari hava operasyonları düşünüldüğünde bu ilk aşamaydı.

İsrail kamuoyunun tüm bu hava saldırılarına verdiği desteğin arkasındaki faktörlere değinmek gerekmektedir. Özellikle 7 Ekim günü kendilerini emniyette his-

settikleri bir anda, Hamas'ın askerî kanadı İzzeddin el-Kassam Tugayları tarafından yapılan saldırı belirli aktörler açısından propaganda malzemesi olarak kullanılmaktadır. İsrail basit bir ifadeyle militer bir ülkedir. Kadınlar iki, erkekler yaklaşık üç sene zorunlu askerlik yapmakla yükümlüdür. Devletin ku-

rulduğu günden bu yana inşa edilen güvenlikçi anlayışta ön plana çıkan unsur "ne olursa olsun devletin devamlılığına" işaret etmektedir. Kuruluştan itibaren istisnai durumlar dışında tüm başbakanlar asker kökenliydi. Kısa bir dönem başbakanlık yapan Yair Lapid bir istisnaydı ki o da 7 Ekim sonra-

sında kurulan güvenlikçi zihniyetin damga vurduğu millî birlik hükümetinin parçası olamadı. İnşa edilen güvenlikçi anlayış, Filistinlilerin hayatını hem psikolojik hem fiziksel olarak kuşatırken İsraili bir yurttaş içinse dinî motiflerle süslü güvenlikçi endoktrinasyonla yaşamak durumunu ortaya çıkardı.

Ülkede vardığımızdan bu yana silahlılanma oranı her geçen gün daha da artmaktadır. Yerleşim birimlerine vardığımızda silahlı güvenlik mensupları ve normal hayatında başka işler yapan ancak kendilerine görev verildiğinde eline silah olarak kendi muhitini savunan sorumlulara dönüşmektedir. Tüm bu güvenlikçi çerçevenin dışına çıkmak yönünde eğilim gösteren bireyler ise aykırı ses olarak görülerek bir şekilde marjinalize edilmektedir.

“

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin (BMGK) 1967 yılındaki kararına göre, Batı Şeria'daki yerleşimler illegaldir. Ancak yerleşim politikasını arkalarına alan İsraililer hem yapı inşaatına devam etmekte hem de Filistinlilerin hayatını kısıka almaktadır.

”

VAHŞİ BATI'YA DÖNÜŞEN BATI ŞERIA

İsrail, Gazze'den 2005 yılında çekildiğinde mevcut yerleşimciler çıkmak istememiş, İsrail askerleriyle çatışmış hatta askerlerin üstüne asit dökmüştü. Bu yerleşimciler yeni taşındıkları Batı Şeria bölgesindeki yerleşim noktalarına eski mahallerinin ismini verdi. 7 Ekim öncesinde bile şiddet sarmalı Batı Şeria içindeki yerleşimciler arasında çok yüksekti. Çatışma öncesi dönemi baz alsak dahi 2023 yılında Batı Şeria'da hayatını kaybeden Filistinli sayısı 200'ün üzerindedir. Rutin bir günde bile Filistinliler yerleşimci baskısını omuzlarında hissetmektedir ve elinde silahıyla kendisine doğru yürüyen bir yerleşimciye İsrail askerinin tolerans

eşiği yüksektir. Geline aşamada yerleşimcilerin agresif davranışlarının limiti yok gibi gözükmektedir. Kutsal inanışları doğrultusunda pervasızca Filistinliler üzerinde tahakküm kurmaya çalışmakta, evlerini ve dükkanlarını yakmakta, zaman zaman da silahlı şiddet olaylarıyla onları tehdit etmektedirler.

İsrail devlet mekanizmasının orta vadede hedefinin Batı Şeria'daki yerleşimci nüfusunu 1 milyona çıkarmak olduğu bilinmektedir. Güncel durumda yaklaşık 500 bin İsraili yerleşimci Batı Şeria'nın çeşitli noktalarında yaşamaktadır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin (BMGK) 1967 yılındaki kararına göre, Batı Şeria'daki yerleşimler illegaldir. Ancak yerleşim

politikasını arkalarına alan İsraililer hem yapı inşaatına devam etmekte hem de Filistinlilerin hayatını kısıka almaktadır. Yerleşimciler, zaman zaman Filistinlilere baskı dozunu öyle artırıyorlar ki kendilerini dizginlemeye çalışan İsrail askerleriyle dahi tartışabiliyorlar. Doğu Kudüs ya da Batı Şeria sokaklarında İsrail bayrakları görmek mümkünken yine bu alanlarda Filistin bayrağına rastlanmıyor. Filistinlere yönelik giderek artan baskı mekanizmaları, keyfi tutuklamalar ve ölümler 7 Ekim sonrası artık çok daha olağan bir durum şeklindedir.

ARTAN SİLAHLANMA VE ŞİDDET SARMALI

Doğu Kudüs'te yaşanan ve sonu Filistinli bir gencin ölümüyle so-

nuçlanan bir olayın ardından olay yerine gelen Ulusal Güvenlik Bakanı Itamar Ben Gvir, basın mensuplarına kısa bir açıklama yaptı. Açıklamasında tüm İsraililere seslenerek “silahlanın, başka bir şey söylemiyorum” dedi. Bu mesaj bundan sonraki süreçte de İsraili yerleşimcilerin ve şiddet yanlılarının amentüsü olabilir. Gittikçe palazlanan ve İsrail güvenlik aygıtının desteğini arkasına alan radikal unsurlar bundan sonraki süreçte daha da pervasızca hareket edecekler. Yukarıda da vurgulamaya çalıştığımız gibi küçük yaşlardan itibaren başlayan manipülasyon politikasının sonucunda sıradan bir İsraili “bölgedeki herkesi kendisine düşman” olarak görmektedir ve fırsat bulduğunda veya tehdit algıladığında “düşma-

nını” bir kaşık suda boğacak zihni arka plana sahiptir.

Tüm bu pedagojik ve psikolojik birikimin sonucu olarak da Gazze’deki saldırıların İsrail kamuoyundaki yankısı düşük oluyor. Kendi yankı odalarında öne çıkardıkları unsurlar esirler ve 7 Ekim türü yaşananlar oldu. İsrail devlet mekanizması da tamamen bu mağduriyetlere odaklanarak toplu bir yıkımın gerçekleşmesi için gereken yetkiyi eline aldı. Binyamin Netanyahu zaten rahat olmadığı başbakanlık koltuğu daha da sağlamlaştırmak için sık sık dini referanslar kullanmaktadır. Netanyahu’nun temel motivasyonu ise dinî bir yönlendirmeyle kendisine doğal destekçilerinin dışındaki kitleden de “uyguladığı yıkım siyasetine” destek bulmaktır. Şu an dek en azından kısa vadede Netanyahu’nun bunu başardığını söyleyebiliriz. İsrail toplumunun son dönemdeki tüm askerî uygulamalara onay verme sebebi bahsettiğimiz psikolojik kuşatmadan kaynaklanmaktadır.

“

Savaşı ilk gününden itibaren sahada takip eden bir gazeteci olarak, silahlanma oranı giderek yükselen İsrail toplumunun, özellikle de kırsalda yaşayanların, önümüzdeki süreçte Filistinlilerin hayatını daha da yaşanmaz hâle getireceğini öngörmek abartı olmaz.

”

Diğer yandan, İsrail devletinin merkezi olarak kabul edilen Ramallah’taki el-Bireh bölgesinde sapan taşlarıyla İsrail yerleşimciler

ve askerlere kafa tutan Filistinli çocuk ve gençlerin “direniş” ritüelleri de bir başka meydan okuma olarak karşımıza çıkmaktadır. Birkaç metre uzağındaki İsrail askerlerine taş atan çocuklar karşılığında zaman zaman plastik zaman zaman gerçek mermilerin hedefi olmaktadır. Yaralı çocukların hızlı bir şekilde ambulansla hastaneye sevk edilmesinin ardından hiçbir şey olmamış gibi ön saftaki çocuklar taş atmaya devam etmektedir. Bu meydan okumanın eşi benzerini görebilmek çok mümkün değildir. Kurşunlara hedef olan her çocuk ya da genç adeta sonraki hayatı için bir gurur nişanesi elde etmektedir. Tüm yaşananlar, uygulanan acımasız politikalar ve mağduriyetler bu kanlı coğrafyanın geleceğine dair umut filizlerini de tek tek öldürmektedir. İsrail toplumunda artan militarizasyon ve güvenlik politikaları, 21. yüzyılda görülmemiş baskı ve işgal stratejisinin doğal sonucudur. Bu nedenle birbirine bu derecede bilmiş, yaralanmış iki toplumun ortak paydada buluşması çok zor gözükmemektedir.

İsrail’in acımasız saldırılarının bu denli sıcak olduğu bir dönemde geleceğe dair öngöründe bulunmak makul değildir. Ancak tarihin gördüğü en yüksek yoğunluklu hava saldırılarının gerçekleştiği bu dönem bir şekilde son erecektir. Savaşı ilk gününden itibaren sahada takip eden bir gazeteci olarak, silahlanma oranı giderek yükselen İsrail toplumunun, özellikle de kırsalda yaşayanların, önümüzdeki süreçte Filistinlilerin hayatını daha da yaşanmaz hâle getireceğini öngörmek abartı olmaz. ■

İSRAİL'İN GAZZE'DEKİ ÇATIŞMALARDA ORANTISIZ GÜÇ KULLANIMI VE ANLAMI

GÖKHAN BATU

Uzman ORSAM

“

Her ne kadar 7 Ekim saldırısını önlemede zafiyet göstermiş olsa da İsrail'in, Gazze'ye yönelik harekât konseptinin ve bunun şiddet dozajının gelişigüzel belirlenmediğinin altının çizilmesi gerekmektedir. Bir başka deyişle ne bölgeden gelen görüntülerde izlenen şiddet manzarası ve caydıncılık tesisi odağında ortaya konulan güvenlik stratejisi ne de bunun mimarlarının oyun planı çerçevesinde yürüyen askerî harekât, hesaplanmamış veya uluslararası yansımaları öngörülemeyen bir metodoloji kapsamında yürütülmektedir.

”

7 Ekim saldırısıyla ulusal güvenliği bağlamında tarihinin en büyük darbe-lerinden birini alan İsrail'in, ilk şokun atlatılmasını müteakip dönemde buna cevaben dört aşamalı bir stratejisi olduğu değerlendirilmektedir. İlk aşama, 7 Ekim'de Gazze çevresindeki meskûn mahallere sızan grupların buralardan çıkarılması olmuştur. Söz konusu grupların buralara girmesi dahi

İsrail adına tam bir felaket senaryosuyken, bunların çıkarılması yaklaşık 5 gün sürmüştür. İkinci aşama Gazzeli grupları hedef alan hava saldırıları icra edilmesidir ki bu esasen stratejinin bir aşamasından daha çok, hâlen süren ve şehre yönelik harekâtın başından

sonuna kadar devam ederek İsrail'in orantısız gücünün bir sembolü şeklinde tezahür edecek çok boyutlu ve çok işlevli bir faaliyettir. Üçüncü aşama ise şehre yönelik bir kara harekâttır ki bu sayede halkın yiten güvenlik algısı, güvenlik güçlerine güvenin tekrar

tesisi en öncelikli konular olmuştur. Rehinelere mevcudiyeti, Gazzeli grupların asimetrik kabiliyetleri ve meskûn mahal operasyonlarının zorluğu bu noktada ciddi kısıtlılık teşkil etmiştir. Nitekim, 7 Ekim sonrasında Gazzelilere, ilk olarak "Gazze'yi terk etmeleri", daha sonra güneye gitmeleri yönünde İsrail Ordusu tarafından yapılan çağrılar da sivillerin ayrıştırılması yönünde bir hamledir. Ancak ağır bombardıman altında, yaklaşık 23 km uzunluğundaki hattı sivillerin nasıl gideceğine dair bir açıklama söz konusu olmamış, gelinen noktada verilen sivil kayıplardan da anlaşılacağı üzere bu durum pratikte uygulanamamıştır. Kara harekâtının icrası adına bir diğer zorluk ise 7 Ekim'de yaşanan saldırının istihbar edilememesiyle gözlemlenen istihbarat ve analiz zafiyetlerinin, operasyonel anlamda gereken taktik istihbarat gereksinimi kapsamında da söz konusu olmasıdır. ABD ile ilişkiler ve uluslararası konjonktürün de uygunluğunun arandığı gözlemlenen müteakip süreçte İsrail, kara operasyonuna başlamak için 20 güne yakın bir süre beklemek ve hazırlık yapmak durumunda kalmış, bu sırada Gazze'de yoğun bombardımanlarına devam etmiş, dönem dönem elektrik, su ve yakıt girişini durdurmuştur. 26-27 Ekim tarihlerinde İsrail Ordusu, Gazze'ye kuzeyde deniz tarafında es Siafa, kuzeybatıda ise Beit Hanun'dan giriş yapmıştır. Üçüncü taarruz ise doğuda Cuhur ed Dik istikametinden gerçekleşmiştir. Buradan taarruz eden birlikler, deniz yönünde ilerleyerek, Hamas'ın ağırlık merkezi olarak ifade edilen kuzeydeki Gazze'nin merkezini güneyden çembere al-

mıştır. Bunlara paralel olarak başlayan, en güneyde, Refah istikametinde yapılan harekâtın ise şaşırtma olduğu düşünülmektedir. Dördüncü aşama ise Gazze'nin bütünüyle kontrol altına alınması, şehirdeki güvenlik rejiminin değiştirilmesi olarak açıklanmaktadır. Bu kapsamda Gazze'nin, Hamas ve diğer gruplardan arındırılmasının amaçlandığı ifade edilmektedir. Ancak şehirde yeni güvenlik rejiminin kimin kontrolü altında olmasının amaçlandığı konusu hâlâ yeterince açık değildir.

“

7 Ekim'de açıkça ortaya çıktığı üzere İsrail'in hem Hizbullah hem de Filistinli gruplar üzerindeki caydırıcılığı yıpranmıştır. Devam eden kara operasyonlarında izlenen orantısız şiddet, planlı ve caydırıcılık tesisine yönelik yürütülen bilinçli bir aklın ürünü olarak uygulanmaktadır. Bu doğrultuda İsrail Ordusunun, Gazze'deki güvenlik rejimini değiştirmeye yönelik amacına ulaşması durumunda, bölgede İsrail'e yönelik tehdidin mekân ve şekil değiştireceği değerlendirilmektedir.

”

GAZZE'DE İSRAİL'İN ORANTISIZ ŞİDDETİNİN ARKA PLANI

Her ne kadar 7 Ekim saldırısını önlemede zafiyet göstermiş olsa da İsrail'in, Gazze'ye yönelik harekât konseptinin ve bunun şiddet dozajının gelişigüzel belirlenmediğinin altının çizilmesi gerekmektedir. Bir başka deyişle ne bölgeden

gelen görüntülerde izlenen şiddet manzarası ve caydırıcılık tesisi odağında ortaya konulan güvenlik stratejisi ne de bunun mimarlarının oyun planı çerçevesinde yürüyen askerî harekât, hesaplanmamış veya uluslararası yansımaları öngörülemeyen bir metodoloji kapsamında yürütülmektedir. Gabi Siboni, henüz 2008 yılında, INSS'te yayımladığı görüşünde, İsrail'in içinde bulunduğu durumda iki büyük tehlikenin söz konusu olduğunu aktarmaktadır; ilki İsrail'in, kuzey sınırında, Gazze'ye benzer formatta bir yıpratma dinamiğine çekilmesi tehlikesidir. İkincisi ise İsrail Ordusunun hem kuzeyde hem de Gazze Şeridi'nde girmesi olası geniş kapsamlı çatışma ve bununla ilişkili mülahazalardır. Siboni'ye göre, savaşta bu iki meydan okumanın üstesinden, öncelikli olarak düşmanın zayıf karnına orantısız saldırıların düzenlenmesi, ikincil düzeyde ise düşmanın füze saldırısı kapasitesini etkisizleştirme prensibinin benimsenmesi suretiyle gelinebilir. Bu kapsamda, çatışmanın patlak vermesiyle beraber İsrail Ordusunun derhâl ve kararlı

bir şekilde harekete geçmesi, bu sırada orantısız güç uygulamak suretiyle düşmanın faaliyetlerine darbe vurması esastır. Böylesi bir cevap, uzun ve maliyetli yeniden inşa süreçlerini gerektirecek ölçekte bir cezalandırma amacını temsil etmektedir. Bu çerçevede saldırı, mümkün olan en hızlı şekilde gerçekleştirilmeli ve füzelerin atıldığı her bir sistemi tespit etmek yerine buradaki varlıklara zarar vermeyi öncelik olarak kabul etmelidir. Ayrıca bu cezalandırma, karar vericileri ve iktidar elitini hedef almalıdır. Örneğin, Suriye'de cezalandırma açıkça Suriye Ordusu, Suriye rejimi ve Suriye devlet yapısına yöneltilmeliyken, Lübnan'da bunlar hem Hizbullah'ın askerî kapasitesi hem de ekonomik çıkarları ve örgütü destekleyen sivil unsurların merkezlerini hedef almalıdır. Dolayısıyla Lübnan hükümetinin Hizbullah'la ilişkileri yakınlaştıkça Lübnan devletinin altyapısının daha fazla hedef alınması esastır. Siboni, böylesi bir sistematikğin ürünü olan harekâtlarında, hasımların karar vericilerinin hafızasında uzun yıllar ka-

lacağını ve İsrail'in caydırıcılığını artırırken, İsrail'e yönelmesi olası saldırıları uzun bir dönem boyunca azaltacağını ifade etmektedir. Aynı zamanda, söz konusu ülkeler, bu saldırılar dolayısıyla uzun yıllar boyunca, ciddi kaynak ayrılması gerekecek yeniden inşa programlarına ihtiyaç duyacaktır. Bu iki husus, devlet mekanizmasında ve işleyişinde birçok yapısal sorunla karşı karşıya bulunan Lübnan için ciddi sorun teşkil edecekse de Hizbullah'ın, devlet yapısından bağımsız ve İran'la ilişkili olarak yönetme imkânı bulduğu kendi ekonomisi adına kısıtlı bir caydırıcılığı işaret edecektir. Dahası İran'ın ulusal güvenliğinin riske girdiği olası bir krizde, Hizbullah'ın kendine ait ajandası ve vizyonu karşısında mezkûr hassasiyetlerin ne kadar etkili olacağı da şüphelidir. Zira örgütün jeopolitik etkinliği, İran adına kolay vazgeçilebilecek bir husus olmanın ötesindedir.

Bölgedeki çatışma süresinin kısaltılması ve kamuoyu algısının çatışmanın seyri ve sonucuna ilişkin yönetilmesi önem arz etmektedir. Siboni'ye göre bunun için uzun bir süre ağır ateş gücünün kullanılması gerekebilecektir. Söz konusu olasılıklar ışığında İsrail'in her türlü senaryoya hazırlıklı olması, topyekûn bir çatışma da dâhil bütün olasılıklar karşısında sürpriz yaşamaması gerekmektedir. Hâlihazırda milletvekili olan eski İsrail Ordusu Genelkurmay Başkanı Gadi Eisenkot, 2008 yılında İsrail'in orantısız şiddeti önemli bir caydırıcılık unsuru olarak kullandığı konseptin altyapısını oluşturan Dahiya Doktrin'i ni şu cümlelerle açıklamıştır: "İsrail'e ateş açılan her köye karşı orantısız güç

kullanacağız ve büyük hasar ve yıkıma neden olacağız. Bizim açımızdan bunlar askerî üsler... Bu bir öneri değil. Bu zaten onaylanmış bir plan." Eisenkot, Hamas'ı ve Hizbullah'ı güçlenmekten caydırmanın son derece zor olduğunu, İsrail'in onları harekete geçmekten caydırma kabiliyeti bulunduğunu ancak aynı zamanda güç tesisi girişimlerini de caydırmak ve engellemek gerektiğini ifade etmektedir. Ancak İsrail'in, enerjisinin büyük bir kısmını şoven yöntemlerle değil, eylem yoluyla caydırıcı operasyonlara yönlendirmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu kapsamda, savaşın çıkması durumunda Hizbullah'a orantısız bir şekilde saldırma fikri Eisenkot tarafından, kuzeydeki kuvvetlerin komutanlığını yürüttüğü dönemde gündeme getirilmiştir. Eisenkot, burada sivillere değil, Hizbullah'a ağır bir darbe vurmak için saldırmaktan söz ettiğini, yanlış anlaşıldığını ifade etse de çatışma ortamında veya öncesinde sivillerin, muharip unsurlardan nasıl ayrıştırılacağı veya bunun bir pratiği olup olmadığı hususunda bir detay vermemiştir. Dahası, hâlen süren Gazze'deki çatışmalar da bunun en önemli göstergesidir.

Eisenkot, 2010 yılında yayımladığı "Değişen Tehdit? Kuzey Bölgesindeki (Tehdide) Cevap" adlı makalesinde ise -7 Ekim'de yaşananların simetriği niteliğindeki- kuzey cephesinden gelmesi olası saldırı senaryosuna değinmiştir. Bu senaryoya göre İsrail'in maruz kaldığı tehdit değişime uğramıştır. Bu kapsamda Lübnan Hizbullahı, kısıtlı veya geniş bir alanda hâkimiyet sağlamak için İsrail'e sürpriz bir saldırı düzenlemeyi planlamakta-

dır. Söz konusu stratejiyle İsrail'de şehir merkezlerini hedef alan büyük bir füze ve roket saldırısı gerçekleştirilecek ve gerilla taktikleri uygulanacaktır. Bu durum, İsrail'in zayıf yönü olan sınıra yakın bölgelerdeki sivillerin mevcudiyetiyle İsrail'in askerî üstünlüğünün dengelenmesi üzerine kurulmuştur. Buna göre sivil bölgelere kapsamlı ve sistematik bir yaklaşım üzerinden gerçekleştirilecek saldırılarla İsrail'e hasım Filistinli gruplar, sınır içindeki eylemleriyle korku ve geniş bir tahribat oluşturarak politik bir başarı elde etmek istemektedirler. Bu manzara, İsrail'in 7 Ekim'de yaşadığı saldırıya karşı stratejik bir hazırlığın bulunduğu ancak bunu uygulamak adına ciddi zaaf yaşadığını göstermektedir.

Sonuç olarak 7 Ekim'de açıkça ortaya çıktığı üzere İsrail'in hem Hizbullah hem de Filistinli gruplar üzerindeki caydırıcılığı yıpranmıştır. Devam eden kara operasyonlarında izlenen orantısız şiddet, planlı ve caydırıcılık tesisine yönelik yürütülen bilinçli bir aklın ürünü olarak uygulanmaktadır. Bu doğrultuda İsrail Ordusunun, Gazze'deki güvenlik rejimini değiştirmeye yönelik amacına ulaşması durumunda, bölgede İsrail'e yönelik tehdidin mekân ve şekil değiştireceği değerlendirilmektedir. Gazze'de süren çatışmalarda gözlemlenen, orantısız şiddet üzerinden yürüyen konseptin ise kısa vadede Tel Aviv'in güvenliğine katkı sunması ihtimal dâhilinde olmakla birlikte orta vadede, özellikle Ortadoğu halkları için Filistin meselesinde Soğuk Savaş'a benzer bir algıya dönüşün mümkün olduğu düşünülmektedir. ■

LÜBNAN'IN AKSA TUFANI'NDAKİ POZİSYONU

DR. TUBA YILDIZ

Akademisyen İSTANBUL ÜNİ.

“

Mezhep fark etmeksizin Lübnan'ı sıcak çatışma alanlarından uzakta tutmaya yönelik yükselen toplumsal sesler, Hizbullah lideri Hasan Nasrallah'ın agresif söylemleri karşısında da güçlenmiş, bu bağlamda da "Hizbullah savaşa katılmak istiyorsa Filistin topraklarından katılabilir" şeklindeki yorumlara desteğin arttığı gözlemlenmiştir.

”

İzzettin Kassar Tugayları tarafından 7 Ekim'de başlatılan "Aksa Tufanı" operasyonu, İsrail'in Filistin halkına yönelik sürdürdüğü katliamı bir kere daha dünyanın gözlerinin önüne serdi. Operasyonun başlamasından hemen sonra İsrail'in Gazze'de kullandığı orantısız güç nedeniyle açığa çıkan insani dram, yalnızca bölge ülkelerinin değil tüm dünyanın yeniden Filistin'i konuşmaya başlamasına neden oldu. Savaşın başından bu yana gerek bölgesel gerek küresel dü-

lemde ardı ardına gelen yorumların birbiriyle çelişmesi ise sınır ülkelerinin kaygılarının artmasına yol açmaktadır. Bu ülkelerin başında da İsrail'le savaş geçmişine bulunan ve yaşadığı tecrübeyi atlatamamış olan Lübnan gelmektedir. Bu aşamada 7 Ekim'den bu yana Lübnan'ın güney sınırında Hizbullah ve İsrail güçleri arasında devam eden kontrollü saldırılar Lübnan'da genel bir panik havası oluşturmaya da kasım ayı itibarıyla saldırıların şiddetinin artması, Lübnan'ın yeniden 2006 günlerine dönüp dönmeyeceği sorusuna neden olmuştur. Bu soru bağlamında da Lübnan'ın Filistin meselesindeki yeri Lübnan toplumunun, siyasilerinin ve Lübnan üzerinde dolaylı olarak nüfuzu olan ülkelerin zihinlerini de meşgul etmektedir. Her ne kadar süreç içerisinde çatışmalara dâhil olmamak ve Lübnan'ı olabildiğince İsrail menziline uzak tutmak için büyük çabaların sarf edildiği gözlemlense de İsrail-Lübnan hattında sivillere yönelik başlayan saldırılar Lübnan'ın hemen her kesiminde tansiyonun yükselmesine neden olmuştur. Bu doğrultuda Hizbullah'ın meşruiyeti- Filistin meselesi, Lübnan'ın geleceği ve hatta Yahudi-Hristiyan ilişkileri 7 Ekim'den sonra Lübnan'da yeniden siyasi ve dinî ze-

minlere oturtularak daha üst perdeden sorgulanmaya başlamıştır.

LÜBNAN TOPLUMU NEDEN KAYGILI?

Lübnan halkının %80'ine yakın bir kısmının Filistin direnişini ve Aksa Tufanı Operasyonu'nu des-

tekledikleri bilinmektedir. Özellikle 17 Ekim'de İsrail'in el-Ehli Baptist Hastanesi'ne düzenlediği saldırı Lübnanlılarda da büyük bir şok etkisi yaratmış, Filistin direnişine sessiz kalmayı tercih edenler dahi Hamas'ın eylemlerini "hak arayışı" olarak görmeye başlamışlardır. Ancak İsrail'in Gazze'deki katliamları

bir trajediye yol açsa da Lübnanlılar savaşta bir cephe olmayı reddetmektedirler. Toplumun önemli bir kesimi Filistin direnişinin kendi topraklarında kalması ve Lübnan'ın hiçbir yoldan savaşa dâhil olmasını talep etmektedir. Mezhep fark etmeksizin Lübnan'ı sıcak çatışma alanlarından uzakta tutmaya

yönelik yükselen toplumsal sesler, Hizbullah lideri Hasan Nasrallah'ın agresif söylemleri karşısında da güçlenmiş, bu bağlamda da "Hizbullah savaşa katılmak istiyorsa Filistin topraklarından katılabilir" şeklindeki yorumlara desteğin arttığı gözlemlenmiştir.

“

Savaşın Lübnan'da yarattığı panik havasının içinde şüphesiz mezhepsel saikler de bulunmaktadır. Hristiyanların Filistin meselesine bakışının diğer mezhep gruplarından daha net olduğu anlaşılmaktadır. "Beyrut'un Gazze gibi olmasını istemiyoruz" diyen Lübnanlıların başında, iç savaşta Filistin için yeterince bedel ödendiğini ileri süren Hristiyanlar gelmektedir.

”

Lübnan'da Şiilerin bir kısmı dışında Hristiyan, Sünni ve Dürzi cemaatlerden gelen savaş karşıtı söylemlerin ekonomik, dinî ve siyasi boyutları öne çıkmaktadır. Öncelikle Lübnan, içinde bulunduğu ekonomik krizin aşılması noktasında hâlen somut bir adım atmamıştır. Enflasyonun hâlihazırda %200 oranında seyretmesi ve kısa vadede somut bir iyileşmenin görülmeyecek olması, savaştan uzak durulması gerekliliği noktasındaki en hassas seviyeyi göstermektedir. Her ne kadar Lübnan, geçtiğimiz yaz aylarında turizm gelirleri sayesinde görece bir ekonomik ferahlık hissetmiş olsa da savaş senaryoları ülkeyi yeniden turizm ve yatırım planlarından uzaklaştırmıştır. Diğer taraftan Lübnan'ın savaşa dâhil olması durumunda ülkedeki yerleşim yerlerinin ve altyapının büyük oranda zarar göreceği açıktır. İsrail'in Lübnan'ın güneyinde sürdürdüğü saldırıların, aleni bir savaş ilanında Beyrut'a sıçrayacağı 2006 savaşı tecrübesi nedeniyle beklenen bir durumdur.

Mevcut durumu 2006 savaşından ayıran önemli gerçek ise savaş sonrası Lübnan'ı ayağa kaldırmak için ihtiyaç duyulacak olan Körfez desteğinin gelmeyecek olmasıdır. Nitekim Körfez ülkeleri 2016 yılı itibarıyla Lübnan'a yaptıkları mali desteği çekmiş ve süreç içerisinde Lübnan'ın Körfez ülkeleriyle olan ilişkilerinde bir iyileşme gözlenemediği gibi aksine ilişkilerdeki gerilim artmaya başlamıştır. Dolayısıyla Lübnan'ı savaş sonrası toparlayacak bir dış desteğin bulunmaması ülkenin muhtemel bir savaşın izlerini çok uzun yıllar unutamayacağı anlamına gelmektedir.

Lübnan toplumunda kaygı yaratan diğer durum ise yaşanan iç göçlerdir. Çatışmaların ülkenin güneyindeki yerleşim yerlerini tehdit etmeye başlamasıyla bölgeden yaklaşık 30 bin insan göç etmiştir. Bu tahliyeler, İsrail'in kendi halkını kuzeyden boşaltarak kamplara yerleştirmesi şeklinde olmamış, aksine Lübnan devleti göç konusunu teşvik etmemiş ve bu göçün kontrolünü sağlamamıştır. Güney Lübnan'da yaşayan halkın ezici çoğunluğunu Şiiler oluştursa da Sünniler ve Hristiyanlar da yaşadıkları mahalleleri terk ederek Beyrut ve çevresine taşınmaya başlamışlardır. Bu süreç, iş yerlerinin kapanması ve yerleşilen yerlerde yeni iş arayışlarının artmasına yol açmış ve ekonomik sorunlar farklı başlıkla tekrar gündeme gelmiştir.

Diğer taraftan Lübnan'da devam eden mülteci krizi, yaşanan iç göçle birlikte de gün yüzüne çıkmıştır. Güney'de bulunan 90 bin kayıtlı Suriyeli mültecinin, bölgeden çıkması hâlinde nereye yerleşeceği bir sorun oluşturmuştur. Lübnan

hükümetinden, Lübnan-Suriye sınırında yeni bir mülteci kampı inşa edilmesi yönünde teklifte bulunan Sosyal Hizmetler Bakanı Hektor Hacı, konunun Başbakan Necip Mikati aracılığıyla Birleşmiş Milletler (BM) gündemine taşınmasını sağlamışsa da henüz BM temsilciliğinden net bir karar çıkmamıştır. Bununla birlikte karar çıksa dahi Lübnan'ın yeni bir mülteci kampı inşa etmesi ve bunun için Suriye sınırını kullanacak olması bir güvenlik krizine yol açacaktır. Mevcut durumda Beka ve Kuzey Lübnan'da bulunan yaklaşık

500 bin Suriyeli mülteciye eklenecek olan yeni mültecilerin ihtiyaçlarının karşılanmasına bağlı olarak eğitim ve sağlık hizmetlerinde yaşanacak aksaklıkları devletin kontrol edemeyeceği açıktır. Bu durum otoritenin ve toplumsal krizin, aynı zamanda Suriyeli mültecilere karşı yükselen tepkinin artmasında önemli bir faktör olacaktır.

Savaşın Lübnan'da yarattığı panik havasının içinde şüphesiz mezhepsel saikler de bulunmaktadır. Hristiyanların Filistin meselesine

bakışının diğer mezhep gruplarından daha net olduğu anlaşılmaktadır. "Beyrut'un Gazze gibi olmasını istemiyoruz" diyen Lübnanlıların başında, iç savaşta Filistin için yeterince bedel ödendiğini ileri süren Hristiyanlar gelmektedir. Nitekim 13 Nisan 1975 yılında Lübnanlı Hristiyan falanjistlerin Filistinlileri taşıyan bir otobüsü taramasıyla başlayan Lübnan iç savaşı aynı zamanda günümüze kadar uzanan Lübnanlı Hristiyanlar ve Filistinliler arasındaki kırılmalı ilişkilerin de başlangıcıdır. İç savaş süresince meydana gelen

iki önemli olay gerilen tansiyonun İsrail ayağına oluşturmuş; 1982'de falanjistlerin İsrail kontrolünde Sabra ve Şatilla'da Filistin mülteci kamplarına yaptıkları saldırı ile 2006 savaşında İsrail'in Beyrut'a kadar ilerlemesi, Hristiyanların savaşı sahiplenmenin bir anlamı olmadığı yönündeki düşüncelerini derinleştirmiştir. Aynı bağlamda Dürziler ve Sünniler de her ne kadar Hristiyanlardan farklı olarak Filistin direnişini sahiplenseler de çözümün Lübnan'dan çıkmayacağını ve yeni bir iç savaşı kaldırmayacaklarını düşünmektedirler.

Bununla birlikte Aksa Tufanı'nın Lübnan'a bakan tarafında kayda geçilmesi gereken önemli bir nokta bulunmaktadır. İsrail'in Lübnan'a savaş açması ihtimalinde, mezhep fark etmeksizin tüm Lübnan halkının direnişe geçeceği ve İsrail'le savaşacağı toplum tarafından bilinmekte ve kabul edilmekte, Lübnanlılar İsrail'e karşı kendilerini savunacaklarını her fırsatta dile getirmektedir. Ancak olası bir savaş durumunda çatışmanın şiddeti ve milis güçlerin meydana dökülmesi, bir iç savaş tehlikesini de açığa çıkaracaktır. Dolayısıyla ülkede siyasi ve diplomatik olarak devam eden mezhepsel krizlerin askerî olarak sahaya yansımaları çok zor olmayacaktır. Nitekim Hizbullah'ın halkı protesto için sokaklara davet ettiği öfke günlerinde dahi Şii gençlerin Beyrut Amerikan Üniversitesine saldırıda bulunmaları veya sokak-

larda taşkınlık çıkarmaları toplumsal gerilime neden olmuştur. Dolayısıyla İsrail'e karşı vatan bilinciyle hareket edilse de bütünlüklü bir direniş sergilenmeyecektir. Bu durum ise Lübnan'ın devlet zemininden biraz daha kaymasına sebep olacaktır.

“

Nasrallah'ın en yakın müttefiki Marada Hareketi lideri Süleyman Franciye ise Hizbullah'ın İsrail'e karşılık vermesine sınırsız destek vermekle birlikte "Hiçbirimiz Nasrallah'tan daha az vatansever değiliz" sözleriyle Lübnan'ın nerede durması gerektiğinin altını çizmektedir.

”

LÜBNAN SİYASETİNİN YAKLAŞIMI

Toplumsal kaygıların çeşitli yönleriyle açığa çıkması, Lübnan siyasetlerinin de söylemlerindeki çizgiyi belirlemeye başlamıştır. Hemen hemen tüm siyasi parti liderleri, Lübnan'ın savaşta yer almaması hususunda görüş birliğine sahip olsalar da farklı kriz yönetim biçimine sahip oldukları açıktır. Lübnan-Hizbullah denkleminde kendilerine de karar alıcı pozisyonu sağlamak isteyen Lübnanlı siyasiler, Lübnan halkından gelen tepkilerin yanı sıra siyasi geleceklerini şekillendirme noktasında söylemlerinin tonunu ayarlamaktadırlar.

Bu noktada Hizbullah'ın ezeli muhalifi Lübnan Güçleri Partisi Lideri Samir Caca'nın Hizbullah'ın silahsızlandırılmasını da içeren BM

Güvenlik Konseyinin 1701 sayılı kararını sürekli gündeme taşıması dikkat çekmektedir. Hizbullah'ın askerî kapasitesini Lübnan devletinin istikrarı açısından tehlikeli bulan Caca, Aksa Tufanı süresince Hizbullah temelli çıkabilecek krizi fırsata çevirmek için söylem bazında önemli çıkışlar yapmaktadır. Hizbullah'ın uzak müttefiklerinden Özgür Yurtseverler Hareketi Lideri Cibran Basil ise "Direniş" in önemine vurgu yaparak Hizbullah'ın aktivizmini savunan açıklamalarda bulunsa da Hizbullah'ın siyasi olarak yanında olmadığını göstermek için Nasrallah'ın Cumhurbaşkanı Adayı Süleyman Franciye'yi desteklemediğini net olarak ifade etmektedir. Dolayısıyla Cibran Basil'in Lübnan-İsrail hattındaki gerilimi kendi siyasi hesapları bağlamında değerlendirdiği ve görüşünü askerî destek ancak siyasi

muhalefet bağlamında ortaya koyduğu anlaşılmalıdır. Nasrallah'ın en yakın müttefiki Marada Hareketi lideri Süleyman Franciye ise Hizbullah'ın İsrail'e karşılık vermesine sınırsız destek vermekle birlikte "Hiçbirimiz Nasrallah'tan daha az vatansever değiliz" sözleriyle Lübnan'ın nerede durması gerektiğinin altını çizmektedir. Bu durum Franciye'nin adaylığına gölge düşürmek istememesinin karşılığı olarak belirmektedir.

Dürzi cephede ise Velid Canbolat'ın, çatışmanın ilk günlerinde gösterdiği heyecanın ilerleyen günlerde düştüğü gözlemlenmiştir. Bu noktada savaş olursa Direniş Eksen'iyle birlikte Lübnan'ı savunacağını söyleyen Velid Canbolat, 3 Kasım'da Nasrallah'ın savaş ilan etmemesini gerçekçi ve dengeli bularak, esasen savaşa girilmemesi yönünde diğer parti liderleriyle ortak görüşe varmış olduğunu göstermiştir. Ülkenin zayıf halkalarından biri olan Sünni siyasetinde ise Gazze meselesine destekten öteye gitmeyen açıklamalar yapılmıştır. Sünnilerin Saad Hariri'den sonra oluşan boşluğu dolduramamış olmaları, Lübnan siyasetindeki Filistin direnişini merkez alan an-

cak farklı reflekslerin görüldüğü polemiklerde yer almamalarında etkili olmuştur. Diğer taraftan Aksa Tufanı'nı Lübnan siyasilerinin kendi hesapları içinde değerlendirmelerinde Sünnilerin yer almak istemedikleri anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak Lübnanlı siyasilerin tutumları göz önünde bulundurulduğunda net bir savaş stratejilerinin olmadığı anlaşılabilir. Zira İsrail'le karşı karşıya gelmek için ne Lübnan hükümeti ne toplum ne de siyasiler hazır hissetmektedir. Bugün gelinen noktada, bölgedeki kaosu ortasında yer alan Lübnan'ın istikrarlı kalmaya çalışması ülkenin içinde bulunduğu şartlar göz önünde bulundurulduğunda anlaşılabilir bir durumdur. Ancak İsrail'in Beyrut'a saldırması durumunda Lübnan istenirse de sıcak çatışma alanına dönüşecektir. Diğer taraftan Aksa Tufanı Lübnan'a sıçramasına dahi Filistin meselesi sıcak kaldıkça Hizbullah'ın silahları üzerindeki Lübnan'daki siyasi kavga ve İsrail'in her an Lübnan'a saldırma ihtimali de sürecektir. Bu durum ise Lübnan'daki sorunları derinleştirmeye ve siyasi sistemi daha fazla eritmeye yol açacaktır. ■

7 EKİM SONRASI İSRAİL İÇ SİYASETİ

DR. SEHER BULUT

Uzman ORSAM

“

Netanyahu her ne kadar kendisini İsrail'in güvenliğini sağlayabilecek tek lider olarak tanımlamış olsa da saldırıların başlaması sonrası İsrail Savunma Kuvvetlerinin kendisini Hamas konusunda yeterince uyarmadığına dair açıklamaları Netanyahu liderliğinin sorgulanmasına neden oldu.

”

7

Ekim 2023 tarihinde Hamas'ın silahlı kanadı olan İzzettin el-Kassam Tuğayları tarafından başlatılan el-Aksa Tufanı Operasyonu İsrail'in iç politikada oldukça zor günler yaşadığı bir süreçte başladı. Ülkede 2019 yılından beri devam eden seçim süreçleri nedeniyle İsrail halkı ciddi bir seçim yorgunluğu içerisindeydi. 23 Mart 2021 seçimlerinde ülkede Binyamin Netanyahu ve partisi Likud'u içermeyen 8 partili bir koalisyon hükümetinin kurulabilmiş olması ülkede birçok konu ile beraber barış süreci ile alakalı yeni bir umut olabilir mi sorusunu akla getirmişti. Nitekim İsrail Başbakanı Yair Lapid, 22 Eylül'de Birleşmiş Milletler

Genel Kurulunda yaptığı konuşmada, "Filistinlilerle iki halk için iki devlet biçiminde anlaşma, İsrail'in güvenliği, ekonomisi ve çocuklarının geleceği için doğru seçenek" ifadelerini kullanmıştı. Bu açıklama Arap ve Batı dünyasında olumlu karşılanmasına rağmen Filistinliler yıllardır devam eden işgal ve Filistinlilerin zihninde kötü hatıralar canlandıran Oslo Barış Süreci ve devamındaki başarısız barış teşebbüsleri nedeniyle aynı heyecanı duymadılar. Bunun en önemli sebeplerinden birisi Lapid'in barış sürecinin en çetrefilli konularından olan Kudüs meselesi ve Filistinli mültecilerin geri dönüş hakkı ile alakalı geri adım atılmayacağına dair açıklamaları oldu. Dönemin İsrail Başbakanı Lapid her ne kadar İsraililerin ezici bir çoğunluğunun iki devletli çözümü desteklediğini ifade etse de İsrail'in anladığı iki devletli çözüm ile uluslararası kamuoyunun beklediği iki devletli çözüm yaklaşımlarının birbirinden oldukça farklı olduğu ortaya çıktı.

“MR. SECURITY” YENİDEN GÖREV BAŞINDA

İsrail'de yapılan 1 Kasım 2022 seçimlerinde Likud lideri Netanyahu'nun aşırı sağ koalisyon ortakları ile tekrardan göreve gelmesi Filistinliler için zor günlerin kapıda olduğuna işaret etti. Altıncı kez başbakanlık koltuğunu alan Netanyahu, son 14 yılın büyük bö-

lümünde İsrail siyasetinin zirvesinde kalmak için rakiplerini alt etmeyi başardı. Kendisini "Bay Güvenlik" ve "Bay Ekonomi" olarak

konumlandırılan Netanyahu, ülkenin askerî gücünü koruyacağına ve Arap devletleriyle varılan uzlaşma neticesinde büyümeyi teşvik eden bir siyasetçi olacağına vurgu yaptı. Fakat Netanyahu tarafından oluşturulmaya çalışılan bu imaj, İsrail'de 5 Ocak'ta başlatılan yargı reformu süreci ile büyük yara aldı. İsrail Adalet Bakanı Yariv Levin'in ülkedeki en yüksek yargı merci olarak görev yapan Yüksek Mah-

kemenin yetkilerini sınırlandıran ve yargının hâkim seçimi üzerindeki etkisini minimize edecek bir yasa planladıklarını duyurması, İsrail'in yasa tasarısının ülkenin demokratik karakterine zarar vereceği iddiası ile toplumun farklı kesimleri tarafından yoğun bir şekilde eleştirildi.

Yargı reform süreci ve yargıda planlanan değişiklikler, hakkında

devam eden davalar nedeniyle Netanyahu'yu yargılanmaktan kurtarma planı ve Netanyahu'ya özel başlatılmış bir süreç şeklinde yorumlandı. Aylar boyunca devam eden protestolar sürecinde gerek Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gerekse Avrupa Birliği (AB) ülkeleri, Netanyahu'nun yargı reformunda ısrar etmesinin ortaya koyacağı olumsuz sonuçlar nedeniyle bu karardan vazgeçmenin yerinde

olacağını ifade etmiştir. Bu süreçte Netanyahu'nun arkasındaki toplumsal destek önemli ölçüde zarar gördü. Öyle ki ordu içerisinde gelen istifalar nedeniyle İsrail'in güvenliğinin belki de ülke tarihinin en kırılğan dönemini yaşadığına dair değerlendirmeler yapıldı. 7 Ekim'de başlayan Aksa Tufanı Operasyonu bölge dışında İsrail aleyhine devam eden atmosferin yeni bir duruma evrilmesine neden oldu. Başta ABD ve AB içerisindeki birçok ülke olmak üzere Netanyahu tarafından topluma dayatılan yargı reform sürecini tamamen unutarak İsrail'e olan desteklerini ifade ederken, İsrail içerisinde Netanyahu'nun ülkenin güvenliğini sağlayabildiğine dair inanç sorgulanmaya başladı.

İSRAİL HALKI NETANYAHU'NUN GELECEĞİ HAKKINDA NE DÜŞÜNÜYOR?

7 Ekim'de çatışmaların başlaması sonrasında Başbakan Netanyahu, Savunma Bakanı Yoav Galant, muhalefetteki Ulusal Birlik Partisi Lideri Benny Gantz, Ulusal Birlik Partisi milletvekili ve eski Tümgeneral Gadi Eisenkot (Gözlemci) ile Stratejik İlişkiler Bakanı Ron Dermer'in (Gözlemci) yer aldığı bir savaş kabinesi kuruldu. İsrail halkı oluşturulan savaş kabinesi etrafında toplansa da İsrail siyasi yelpazesi içerisinde önemli figürler bu birlikteliğe çekimsiz yanaştı. En büyük muhalefet partisi Yeş Atid lideri olan Yair Lapid, Netanyahu'nun aşırı sağ partilerle olan bağını koparma çağrısını kabul etmemesi üzerine, Başbakan'ın savaş hükümetine katılmayı reddetti. Diğer taraftan İsrail Ordusu

içerisinden yargı reformu sürecine gelen tepkiler nedeniyle İsrail'de savaş pilotları, denizaltı subayları ve diğer elit birliklerin yer aldığı binlerce kişi gönüllü yedek askerlik görevini bırakma kararı almıştı. Bu gelişme sonrası İsrail Genelkurmay Başkanı Herzi Halevi bu gelişmenin İsrail Ordusunun caydırıcılığına zarar verdiğini ifade etse de aksi yönde somut bir gelişme olmamıştı. Fakat 7 Ekim sonrası göreve çağrılan rezerve askerler tarafından ordunun bu zayıflığını hemen tamamlamasının gerekli olduğu ifade edildi. İsraililerin uzun bir savaşa hazırlanması gerektiğine işaret eden İsrailli yetkililer, toplumun farklı kesimlerinden 360 bin yedek askerini göreve hazır olduğunu bildirdi. İsrail Savunma Kuvvetlerinin savaş durumunda olduğu bir süreçte bu tartışmalara ara verilmesinin öne-

mi vurgulandı. Fakat ülkedeki herkesin benzer bir yaklaşıma sahip olduğunu söylemek zor gözükmemekte.

Netanyahu her ne kadar kendisini İsrail'in güvenliğini sağlayabilecek tek lider olarak tanımlamış olsa da saldırıların başlaması sonrası İsrail Savunma Kuvvetlerinin kendisini Hamas konusunda yeterince uyardığına dair açıklamaları Netanyahu liderliğinin sorgulanmasına neden oldu. Bu açıklamanın yaklaşık 3 hafta sonra gelmesi ve Netanyahu'nun İsrail Ordusu istihbaratı ile İsrail iç istihbarat kurumunun (Şin Bet) Hamas'ı yanlış okuduğunu değerlendirmesi önemli ayrımlıklar olarak belirlemiştir. Ayrıca Netanyahu, bu iki kurumun Hamas'ın bir anlaşma istediğine yönelik mesaj vermesinin süreci manipüle ettiğini ifade etmiştir. Ancak askerî ve istihbari başarı-

sızlık Netanyahu'nun krizdeki genel sorumluluğunu ortadan kaldırmadığı gibi İsrail'in dışişleri ve güvenlik konularında nihai söz sahibi olması nedeniyle gelen tepkiler üzerine Netanyahu yaptığı paylaşımı sildi ve özür diledi. Bu gelişme Netanyahu'nun sorumluluktan kaçmaya çalıştığı ve savaşın sona ermesi sonrasında karşısına çıkacak sonuçları tek başına yüklenmeyeceğine dair işaret verdi. Netanyahu'nun bu açıklaması aynı zamanda savaş kabinesi kurulmadan önce Ulusal Güvenlik Bakanı olan aşırı sağcı lider Ben-Gvir tarafından da eleştirildi. Bugün karşı karşıya kalınan problem, Netanyahu tarafından gerekli birimlerce spesifik uyarıların yapılmaması olarak değerlendirilse de Ulusal Güvenlik Bakanı Ben Gvir, Netanyahu'nun Gazze ve Hamas politikasının baştan beri hatalı ol-

duğuna ve kendisini defalarca uyardığına lakin Netanyahu tarafından önemsenmediğine dikkat çekti.

“

Ulusal yayın yapan Maariv gazetesinin yaptığı kamuoyu araştırmasına katılanların %80'i, İsrail Başbakanı Netanyahu'nun güvenlik başarısızlığının sorumluluğunu alması gerektiğini savunmaktadır. Aynı araştırmada, bugün seçim yapılırsa Gantz liderliğinde daha merkezî bir ittifakın çoğunluğu elde edeceği görülmektedir.

”

YENİDEN SEÇİM OLUR MU?

Mevcut durumda İsraililerin Netanyahu'dan çok İsrail Savunma Kuvvetlerinin arkasında birleşmesi Netanyahu'yu savaşın bitmesi sonrasında zor günler beklediğine işaret etmektedir. Ulusal yayın yapan Maariv gazetesinin yaptığı kamuoyu araştırmasına katılanların %80'i, İsrail Başbakanı Netanyahu'nun güvenlik başarısızlığının sorumluluğunu alması gerektiğini savunmaktadır. Aynı araştırmada, bugün seçim yapılırsa Gantz liderliğinde daha merkezî bir ittifakın çoğunluğu elde edeceği görülmektedir. İsrail'in Gazze operasyonlarının devam ettiği süreçte savaşın sonu nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın “yenilmezlik miti”ne sahip olan İsrail Ordusunun bu yenilgi ve imaj kaybını kabullenmesi kolay görünmemektedir. Bu nedenle İsrail'de savaşın son bulmasının hemen ardından sürecin İsrail taraftaki tüm sorumlularının adalete

sevk edilmesi için bir soruşturma komitesi kurulması yönündeki baskıların ortaya çıkması kuvvetle muhtemeldir. Fakat diğer taraftan istikrar sorunu yaşayan ve son 5 yıldır tekrar eden seçim süreçleri ile karşı karşıya kalan İsrail'in Netanyahu'ya bir müddet daha fırsat vermesi mümkün olabilir. İstifa edip etmeyeceğine dair gelen soruyu cevaplamayı reddeden Netanyahu'nun kendi arzusu ile istifa etmesi pek mümkün görünmemektedir. En son 1 Kasım 2022 tarihinde gerçekleşen seçimlerin tekrarına hâlâ üç yıl varken, hükûmetin içinden gelecek bir güven oylamasının ülkedeki siyasi tabloyu değiştirmesi mümkündür. Fakat çok durumunda olan İsrail siyasetinin Netanyahu'nun başarısızlığı nedeniyle güven oylamasında bulunması konusunun, olası yeni hükûmetin Gazze planının ne olacağına dair belirsizlikler nedeniyle şu anda gündemde olmadığı söylenebilir.

Gazze'de işlenen insanlık suçları nedeniyle Netanyahu'ya karşı uluslararası kamuoyunun sessiz kalmayacağı da bir gerçektir. Uluslararası Ceza Divanında ilerleyen süreçte başlatılması muhtemel bir davanın (ki bu konuda çalışan aktörler bulunmaktadır) Netanyahu'nun hareket alanını kısıtlayacağı muhakkaktır. Mevcut durumda dahi oldukça yıkıcı bir duruma ulaşan kriz Netanyahu'ya dönük tepkilerin gerek ülke içinde gerekse ülke dışında artarak devam etmesine neden olacaktır. Sonuç olarak Netanyahu'nun siyasi kaderi çatışmaların ne yöne evrileceği ve Netanyahu'nun bu süreçte ortaya koyacağı yaklaşımlara sıkı sıkıya bağlıdır. ■

RÖPORTAJ

Angelo Giuliano: “FİLİSTİN SORUNU NE YAZIK Kİ FEDA EDİLMİŞ GİBİ GÖRÜNMEKTEDİR”

ABDENNOUR TOUMI

Kurum Dışı Araştırmacı ORSAM

“

ABD, İsrail söz konusu olduğunda hiçbir zaman dengeli bir tutuma sahip olmadı. İsrail'e Yahudilerin yerleştirilmesi kararından önce bile Britanya İmparatorluğu'nun ve daha sonra da ABD'nin Arap dünyasını, Levant ve Mağrib olarak ikiye bölmek için Ortadoğu'da yabancı bir oluşum yaratmak istediğini unutmamalıyız.

”

Abdennour Toumi: 7 Ekim 2023'te Filistinli direniş gruplarının Gazze Şeridi'nde başlattığı Aksa Tufanı Operasyonu dünya gündemini sarstı. İsrail-Filistin ve genel olarak İsrail-Arap çatışmasında benzeri görülmemiş

bu askerî operasyonu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Angelo Giuliano: Öncelikle, ben istihbarat başarısızlığı olarak bahsedilen şeye inanmıyorum. Bence yaptıkları şey, Hamas'ın bu saldırısını kapsamlı bir işgal süreci için değerlendirmektir. İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun uzun vadede tüm Filistin topraklarını işgal etme ve sonucunda “Büyük İsrail”e ulaşma planı için bu durum uygun gözükmektedir. Dolayısıyla söz konusu başarısızlık bahanesine şüpheyile yaklaşmamız ve aktörlerin arka planını iyi değerlendirmemiz gerektiğini düşünüyorum. Burada tüm cevaplara sahip değiliz ancak yaşananlar Gazze'nin yok olmasına, nüfusun muhtemelen Mısır'a doğru sürülmesine yol açabilir.

Kimdir?

Angelo Giuliano

Angelo Giuliano, Hong Kong merkezli üst düzey siyasi ve finansal analisttir. Uzmanlık alanı Ortadoğu, Çin ve Rusya'yı kapsamaktadır. Giuliano, Çin'in Şangay kentindeki Fudan Üniversitesinden mezun olmuştur. Araştırmaları Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesinin dış politikaları, finans, diplomasi ve daha geniş bir alana odaklanmaktadır.

Abdennour Toumi: ABD yönetiminin bu karmaşık çatışmada rolünü dengeli bir konumdan Fransa gibi Avrupa ülkelerinin de dâhil olduğu savaşın destekçisi olan tarafa kaydırmasına ne sebep oldu?

Angelo Giuliano: ABD, İsrail söz konusu olduğunda hiçbir zaman dengeli bir tutuma sahip olmadı. İsrail'e Yahudilerin yerleştirilmesi kararından önce bile Britanya İmparatorluğu'nun ve daha sonra da ABD'nin Arap dünyasını, Levant ve Mağrib olarak ikiye bölmek için Ortadoğu'da yabancı bir oluşum yaratmak istediğini unutmamalıyız. Bu yabancı oluşumun tüm bölgeyi bölmek ve yönetmek için kullanılması gerekiyordu. Çünkü 1900'lerde bölgenin doğal kaynaklarla dolu olduğunu ve Arap dünyasını birleştiren ortak dil ve ortak din olduğunu keşfetmişlerdi. Bu birleştirici güç son derece kuvvetli hâle gelmek üzereydi. Bu gücü durduracak bir oluşum bulmak

zorundaydılar. Çözümü ise Yahudileri tüm bölgeyi bölmek amacıyla bir Fransa gibi çalışmak üzere kullanmakta buldular. Dolayısıyla İsrail söz konusu olduğunda, Fransa her zaman koşulsuz müttefik olmuştur ve muhtemelen İsrail'e nükleer bomba yapımı için teknoloji transferine katkıda bulunmuştur.

Abdennour Toumi: Son 56 yıldır İsrail-Filistin çatışmasında sağlam ve dengeli bir ses olan Fransa'nın pozisyonunu nasıl buluyorsunuz?

Angelo Giuliano: Fransa'nın çok özel bir konumu var. Fransa'nın Avrupa'daki en büyük Müslüman-Arap nüfusa ve aynı zamanda Avrupa'daki en büyük Yahudi nüfusa sahip olduğunu unutmamalıyız. Dolayısıyla eskiden pragmatik bir yaklaşıma sahipti ve Arap dünyasına yakındı. Şimdi elimizde Dünya Ekonomik Forumu ve Bilderberg Grubu tarafından yozlaştırılmış ve aslında sadece küreselci elitleri

ve ABD'yi dinleyen küreselci bir nesil var. Dolayısıyla Batılı liderlerin yapabilecekleri sadece sözde kalıyor, Filistin'de yaşananlar hakkında sadece birkaç kelime söyleyerek ABD'nin yanında yer alıyorlar.

Abdennour Toumi: Aksa Tufanı Operasyonu İsrail'in Yahudi devletine yönelik etnik ve dini hedeflerinin maskesini düşürdü mü?

Angelo Giuliano: Yahudi devleti her zaman çok netti. İsrail Siyonist bir projedir, etnosentriktir, bir *apartheid* devletidir. İsrail, Yahudilerin Araplardan daha fazla hakka sahip olduğu varsayılan son derece ırkçı bir devlettir. İsrail, ırklar ve dinler arasındaki bu ayrım konusunda her zaman son derece netti. Bu uzun vadeli bir plan ve hatta bir noktada Siyonist devlette yaşayan İsraili Araplar için de bir çözüm bulmalarına şaşırıyorum. Yani bu her zaman açık olmuştur. İsrail devletinin temeli bu etnosentrik kimliktir.

Abdenmour Toumi: Aksa Tufanı Operasyonu, özellikle de 2020'de başlayan normalleşme sürecinin ışığında tüm dünyanın (Arap liderlerin büyük çoğunluğu dâhil) bugün Filistinlilerin kimsenin umurunda olmadığını ve artık tarih olduğunu düşündüğü Filistin davasını yeniden mi başlattı?

Angelo Giuliano: Sorunuz son derece önemli. Bence normalleşme sürecindeyiz ve Arap dünyası, Filistin sorunda ABD ile aynı çizgide gibi görünmektedir. Arap liderlerin umursadıkları şey kendi ulusal ve uluslararası çıkarlarıdır. İbrahim Anlaşması'nda Filistin sorununu çözmek için İsrail ile bir anlaşma yapmış olabilirler. Yani Filistinliler tüm bölge için bu normalleşme anlaşmasına kurban edilmiş olabilir. Bu konuda elimde herhangi bir kanıt yok. Ancak Arap dünyasının konumuna ve bugünlerde nasıl davrandığına baktığımızda, size birkaç örnek vermek gerekirse, Ürdün ve Suudi Arabistan'ın gerçekten Yemen'den gelen füzeleri düşürdüklerini görüyoruz. Görünüşe göre aslında birlikte hareket ediyorlar ve herhangi adım atmayacaklar. Yani Araplardan oluşan bir koalisyon yok. Dolayısıyla Filistin sorunu ne yazık ki feda edilmiş gibi görünmektedir.

Abdenmour Toumi: 1993 yılında Oslo Anlaşmaları sonrasında bir umut ışığı vardı, bugün bu umuttan geriye ne kaldı? Gazze Savaşı'nın bitiminde, önceki görüşmelerden tamamen farklı olacak yeni barış görüşmelerinde ulusal, bölgesel ve uluslararası yeni aktörler kimler olacaktır?

Angelo Giuliano: Bu noktada net bir şey söylemek oldukça zor. Bence olanların olumlu tarafı, Filistin sorununun yeniden gündeme gelmiş olmasıdır. Uluslararası komite bu sorunu görmezden gelemezdir. Ama baktığımızda, Oslo Anlaşması'ndan bu yana, başından beri bir taraf vardır. İsrail tarafı, genel olarak Batı tarafı - özellikle de ABD- aslında uluslararası hukuka karşı geldi. Yasaları çiğnedi. Filistinlilerin topraklarını gasp ve işgal etmeye devam ettiler. Bu yavaş yavaş ve zamanla yaptılar. Filistinlilere acı çektirdiler ve onları aşağılamaya devam ettiler. Tüm eylemlere baktığımızda, 7 Ekim operasyonunun bir devam niteliğinde olduğunu görüyoruz. Bu

belki de Batı tarafının kasıtlı bir hamlesidir. Yani Filistinlilerden, muhtemelen Siyonist projenin lehine olacak bir tepki istediler. Daha fazla toprak gasp edecekler, daha fazla Filistinliyi ülkesinden edecekler, daha fazla acı çektireceklerdir. Bu da Hamas'ın saflarını genişletecektir. Hamas'ın Müslüman Kardeşler boyutu da söz konusudur. İsrail, Hamas'ı şiddet yanlısı ve irrasyonel olarak tasvir ederek işgaline "gerekçe" şeklinde sunmaya ve Batılı ülkelerden bu şekilde destek almaya yönelmektedir. Böylece barış anlaşmasına gitmemek için kendilerince iyi bir bahaneleri olabilirdi. Yani İsrail, aslında uzun vadeli barış anlaşması yapmamak ve işgal sürecini "haklı

çıkarmak” için Hamas “bahanesi”ni öne sürmektedir.

Abdenmour Toumi: Birleşmiş Milletler (BM) gibi uluslararası kurumların İsrail'i uluslararası hukuk kurallarına uymaya zorlamadaki yetersiz rolünü göz önünde bulundurarak, Batı egemenliğindeki bu normatif düzenin geleceğine ilişkin değerlendirmeniz nedir?

Angelo Giuliano: İsrail'in uluslararası hukuk kurallarına uymaması konusunda Birleşmiş Milletler (BM) şey yapmıyor. BM, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra kuruldu ve kolektif Batı'nın bir aracı oldu, bu nedenle hâlâ 2. Dünya Savaşı'nın galipleri tarafından, özellikle de

ABD ve Avrupa Birliği (AB) tarafından kontrol edilen bir oluşum. Dolayısıyla, örneğin, BM'nin İsrail ve Küba ile ilgili kararlarına baktığımızda, aslında tüm dünyayı temsil etmesi gereken bu kurumun altını oyduğunu açıkça görüyoruz çünkü ABD'nin veto yetkisi var ve İsrail'e pek bir şey dayatılmıyor. Yani İsrail başından beri uluslararası hukuku ihlal ediyor ama karşı önlem ve ceza yok çünkü ABD ile Batı bu dünya düzeninde hâlâ çok güçlü bir konumdadır. Ancak çok kutuplu bir dünyaya doğru gidiyoruz ve tüm bu küresel düzen, yükselen BRICS ve Küresel Güney'in daha fazla katkısıyla yeniden şekillenebilir.

Abdenmour Toumi: Filistin davası gibi bölgesel anlaşmazlıkları çözmek üzere Türkiye, Mısır, Suudi Arabistan, İran ve nihayetinde Cezayir gibi merkezî aktörlerle kurulabilecek yeni bölgesel mekanizma parametrelerinden bahsedilebilir mi?

Angelo Giuliano: Bence dünyadaki tüm çatışmalara baktığımızda, bu çatışmaların çoğunun arkasında bir tarafın yanında yer alan ABD ya da kolektif Batı var ve eski böl-yönet stratejisini uyguluyorlar. Dolayısıyla tüm bu denklemlerden ve dünyadaki çatışmalardan ABD'yi çıkarırsak, bu çatışmalar iki ülke arasında çözülebilir. Örneğin, İsrail'deki Filistin sorunu, ABD İsrail'i destekleyen Büyük Birader olmadığında çatışma çözülecektir. Ukrayna ve Rusya arasındaki çatışmaya baktığımızda, eğer kolektif Batı, Ukrayna'yı desteklemeseydi Ukrayna bir çözüm bulacak ve Rusya ile barış sağlayacaktı. Bu dünya çapında yaşadığımız tüm

çatışmalar için geçerlidir. Bir başka çatışma örneği de Çin ve Güneydoğu Asya'da Çin ile toprak anlaşmazlığı olan diğer ülkelerdir. Arada ortaklığı karıştıran ABD var ve tüm bölgeyi bölmektedir. Dolayısıyla çatışmaların ülkeler arasında çözülebileceğini ama aynı zamanda bölgesel olarak da çözülebileceğini söyleyebiliriz. Çin'in Suudi Arabistan ve İran arasında sağlanan uzlaşma buna çok iyi bir örnektir. Çin bizi birleştiren şeyleri arayıp farklılıkları bir kenara bırakan bir yaklaşım sergilerken, ABD bunun tam tersini yapmaktadır. Bu ülkeleri nasıl bölebileceği ve aslında belki de iki ortaktan birini nasıl kontrol edebileceğini kurgulamaktadır. Hatta bazen en kötü durumda, birbiriyle çatışan bu iki ülkeden birini kontrol edemediğinde, aslında tüm ilişkiyi bir enkaza dönüştürebilirler. İran ve Irak buna iyi bir örnektir. İki ülkeyi birbiriyle savaştırırsınız sonunda yok olurlar. İşte biz buna enkaza dönüşmek diyoruz. ABD'nin tüm yaklaşımı da bundan ibaretti. Nihayetinde mesele sadece Rusya, Çin ve Hindistan'ı kontrol altına almak değil tüm küresel güçleri kontrol altına almakla ilgili. Şu anda kolektif Batı'nın yavaş yavaş çöktüğü ve Çin ile Rusya'nın başını çektiği yükselen bir Küresel Güney'in olduğu zamanlar yaşıyoruz. Bu durum küresel düzeni tamamen değiştirecek ve Küresel Güney'e daha fazla ağırlık verecektir. Böylece aslında, bu ülkelere egemenliklerini kısmen de olsa geri verecektir, çünkü ABD dünya çapında çok fazla müdahalede bulunmaktadır ve bu da demokrasi ile egemenliği büyük ölçüde baltalamaktadır. ■

HAMAS'IN SİYASİ YÜZÜ: İSMAİL HANIYE

YUSUF CAN AYAZ

Araştırma Asistanı ORSAM

“

Haniye, bir yıllık sürgünün ardından 1993 yılında Gazze'ye dönmüştür. Gazze İslam Üniversitesinin dekanlığına atanmıştır. 1989 yılında tutuklanan ve hapiste olan Şeyh Ahmet Yasin'in 1997'de serbest kalmasıyla onun ofisinin sorumluluğunu üstlenmiş ve bu görev Şeyh Ahmet Yasin ile İsmail Haniye arasındaki ilişkilerin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır.

”

Son dönemde gelişen Hamas-İsrail arasındaki çatışmalar Hamas liderliğine ilişkin tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede Hamas liderliğini 2017 sonrasında daha aktif şekilde devralan İsmail Haniye'nin kariyeri ve faaliyetleri ayrıca önemli nokta olmaktadır.

HANIYE'NİN HAYATI

1962 yılında Gazze'nin kuzeyinde yer alan eş-Şati Mülteci Kampı'nda doğmuştur. Ailesi bugün İsrail'in güney kenti Aşkelon yakınlarında yaşarken 1948 Arap-İsrail Savaşı sebebiyle bölgeyi terk etmiş ve mülteci durumuna düşmüştür. Birleşmiş Milletler (BM) Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansının kontrol ettiği kurumlarda eğitim alan Haniye, 1981 yılında Gazze İslam Üniversitesinin Arap Edebiyatı Bölümünde üniversite eğitimine başlamıştır.

Kariyerinin erken dönemlerinde siyasetle tanışan Haniye, bu yıllarda İsrail'e karşı direniş için örgütlenen gruplarla temas kurmuştur. 1985-1986 yıllarında Müslüman Kardeşler'in kolu olarak faaliyet gösteren bir öğrenci birliğinin konsey başkanlığını yapan Haniye, 1987'de kurulan Hamas'ın genç üyeleri arasında yer almıştır.

İsmail Haniye, 1987-1993 yılları arasında Filistinlilerin İsrail işgaline karşı direnişini olarak tarihe geçen Birinci İntifada esnasında üç kez gözaltına alınmıştır. Gösterilere katıldığı için gözaltına alınan Haniye, Hamas'ın direniş hareketleri esnasında öncü olarak ortaya çıktığı süreçte 1988'de yaşadığı ikinci göz altı sürecinde altı ay hapis cezasına çarptırılmıştır. Uzun soluklu bir mücadele olarak bilinen Birinci İntifada'nın bastırılmaması üzerine yapılan tutuklamalarda Haniye de yer almış ve üç yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. 1992'de hapisten çıkan Haniye, Hamas'ın kurucularından olan ve Şeyh Ahmed Yasin'den sonra örgütün başkanlığını üstlenen Abdülaziz er-Rantisi de dâhil olmak üzere 400'den fazla kişiyle birlikte sınır dışı edilerek Lübnan'ın güneyine gönderilmiştir. Haniye'nin gençlik dönemindeki faaliyetleri, hapis ve sürgün süreci kariyerinin şekillenmesinde etkili olmuştur.

Haniye, bir yıllık sürgünün ardından 1993 yılında Gazze'ye dönmüştür. Gazze İslam Üniversitesinin dekanlığına atanmıştır. 1989 yılında tutuklanan ve hapiste olan Şeyh Ahmet Yasin'in 1997'de serbest kalmasıyla onun ofisinin sorumluluğunu üstlenmiş ve bu görev Şeyh Ahmet Yasin ile İsmail Haniye arasındaki ilişkilerin ge-

lişmesinde önemli bir rol oynamıştır. Şeyh Ahmet Yasin'in sekreterliğini üstlendiği bu görevinin ardından Hamas'ın Filistin Yönetimi temsilcisi olan Haniye, Hamas içerisinde hızla yükselmiştir. 2000-2005 yıllarında İsrail'e karşı gerçekleştirilen İkinci İntifada (Aksa İntifadası) esnasında İsrail, direniş hareketlerini etkisiz kılmak amacıyla Filistinli liderleri hedef almıştır. Haniye bu dönemde Mahmut Abbas'ın Hamas liderleriyle görüştüğü kısa süreli ateşkesin güçlü bir savunucusu olarak öne çıkmıştır.

2003 yılında Şeyh Ahmet Yasin ile birlikte İsrail'in saldırısına uğramış ve saldırıdan her ikisi de sağ kurtulmuştur. Ancak 2004'te Hamas'ın lideri Şeyh Ahmet Yasin'in, ertesi yıl ise Yasin'den sonra lider olan Rantisi'nin öldürülmesinin ardından Hamas, örgüt liderini gizli tutma kararı almıştır. 2004 yılında Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) lideri Yaser Arafat'ın da ölmesi, FKÖ'nün başına Mahmut Abbas'ın geçmesinin önünü açmış ve mücadelede farklı çizgilerde olan iki örgüt arasındaki ayrışmanın artmasına sebep olmuştur. FKÖ'nün, Filistin mücadelesini, direniş hareketiyle ön plana

çıkan Hamas'a bırakmak istememesi, siyasi olarak Hamas'ın ve Haniye'nin önünde bir bariyer oluşturmuştur. Dolayısıyla bu gelişmelerin, Haniye'nin siyasi kariyerinde önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

HANIYE'NİN LİDERLİĞE YÜKSELİŞİ

Hamas lideri Halid Meşal'in sürgünde olması nedeniyle 2005-2006 Filistin Yasama Konseyi seçimlerinde adı liste başında olan Haniye, "Değişim ve Reform Listesi" ile 132 sandalyeden 74'ünü alan Hamas'ın başbakan adayı olmuştur. Bu başarı Hamas'ın, Mahmut Abbas liderliğindeki el-Fetih'e karşı büyük bir zaferi olarak tarihe geçmiştir. Haniye ise 29 Mart 2006 tarihinde başbakanlığa atanmıştır. Bu durum Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve İsrail'in tepkisini çekmiştir. Göreve geldiği yıl ABD'li bir profesör aracılığıyla Başkan George W. Bush'a mektup yazarak çatışmaların azaltılması için 1967 sınırlarına göre bir devletin kurulmasını ve ateşkesin uzatılmasını önermiştir. Uluslararası toplum Hamas'a karşı Filistin yönetimine yapılan yardımları durdurarak tepki göstermiş ve bu durum yönetim üzerinde ciddi bir

ekonomik baskı oluşturmuştur. Mahmud Abbas 2007 yılında Hamas ve el-Fetih arasındaki çatışmaların artması gerekçesiyle Haniye'yi görevden almış ve onun yerine Selam Feyyad'ı başbakanlığa getirmiştir. Nitekim bu çatışmalarda 600'den fazla Filistinlinin öldüğü belirtilmiştir. 2006-2007 yıllarında yaşanan bu olayın, siyasi sonuçlarla beraber askerî sonuçları da olmuştur. Çatışmalar, el-Fetih güçlerinin Gazze'den atılmasına yol açmıştır. Siyasi perspektiften bakıldığında ise Haniye'nin görevden alınması üzerine hükümet istifa etmiş ve Haniye de hükümetinin, Filistin halkına karşı sorumluluklarından vazgeçmeyeceğini açıklayarak yeni bir dönemin işaretlerini vermiştir. Mahmud Abbas ile yaşanan sıkıntıların ardından Gazze Şeridi'nde özerk bir yapı hâline gelen Hamas'a karşı İsrail, Gazze için bir yaptırım paketini uygulamaya geçirmiştir. Hamas bu uygulamalara rağmen Gazze Şeridi'nde kontrolü elinde tutmuştur.

Aynı zamanda Hamas ve el-Fetih arasında çeşitli uzlaşma teşebbüsleri yaşanmıştır. 2011'de Mısır, 2012'de Katar arabuluculuğu ile müzakereler yapılmıştır. 2014'de Hamas ve El-Fetih arasında siyasi bir uzlaşma sağlanmıştır. Bu anlaşmayla birlik hükümetinin kurulması amaçlanmıştır. Ancak Filistinli gruplar arasındaki anlaşmazlıklar devam etmiştir. 2017'ye gelindiğinde uzlaşmaya yönelik bir anlaşma daha imzalanmıştır. Haniye aynı yıl Hamas siyasi bürosunun başına

seçilmiştir. Ağustos 2017'de İran'a giden üst düzey Hamas heyetine liderlik etmiş ve dini lider Ayetullah Ali Hamaney ile görüşmüştür. ABD Başkanı Donald Trump döneminde Kudüs'ün İsrail'in başkenti olarak kabul edildiğinin açıklanması üzerine Haniye, bu kararın bir savaş deklarasyonu olduğunu belirtmiş ve tüm Filistinli gruplara birlik ve intifada çağrısında bulunmuştur. 2018'de ABD Dışişleri Bakanlığı tarafından terörist ilan edilmiştir. 2019 yılının sonlarında ise Gazze'den ayrılmıştır.

Haniye'nin Katar'a sığınma talebinde bulunarak Doha'da yaşamaya başladığının basına yansımalarının ardından ABD'nin BM Büyükelçisi Mark Wallace, Haniye'nin "NATO dışı müttefik" olan Katar'ın elinde ve ulaşılabilir durumda olduğunu açıklamıştır. Gazze'den ayrı geçirdiği dönemde de çeşitli görüntüleriyle adından söz ettiren Haniye, 2020'de ABD tarafından gerçekleştirilen suikast sonucu ölen İran Devrim Muhafızları Kudüs Gücü Komutanı Kasım Süleymani'nin cenazesinde ve İran Cumhurbaşkanı İbrahim Reisi'nin göreve başlama töreninde yer almıştır. 2022'de ise Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad ile görüştüğü basına yansımıştır.

2021'de Genel Şura Konseyinde Halid Meşal'in seçimlerden çekilmesiyle rakibi

olmaksızın seçime giren Haniye, oy birliğiyle başkan seçilmiştir. Bu görevle ikinci dönem başkanlık görevini ifa etmeye başlayan Haniye, 2025'e kadar bu görevine devam edecektir.

2022 yılında Cezayir Cumhurbaşkanı Abdelmecid Tebbun'un gözetiminde bir araya gelen 14 Filistinli grup, aralarındaki bölünmüşlüğü sonlandırılması amacıyla görüşme gerçekleştirmiş ve Cezayir Bildirisi imzalanmıştır. Haniye de bu görüşmelere katılmıştır. Temmuz 2023'te Mahmud Abbas ile birlikte Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı ziyaret eden Haniye, Filistin davasına yönelik çabaların birleştirilmesi konusunda Abbas ile anlaşmaya varmıştır. 7 Ekim 2023'te Hamas'ın askerî kanadı İzzeddin el-Kassam Tugayları tarafından İsrail'e karşı başlatılan saldırıların ardından yaşanan çatışmalara ilişkin açıklama yapan Haniye, İsrail'e karşı uzlaşma politikası izleyen Arap ülkelerini eleştirmektedir. Nitekim Hamas'ın da örgüt olarak benimsediği görüşün, İsrail ile normalleşmenin Filistin'in taleplerinin karşılanması konusundaki baskıyı azaltacağı yönünde olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan Haniye, Mısır başta olmak üzere Filistinlilerin göç etmemesi gerektiğini savunan ülkeleri takdir ettiğini belirtmektedir. Ayrıca Gazze'deki halka yönelik uygulamaların devam etmesi hâlinde çatışmanın bölgesel bir çatışmaya sebep olabileceği uyarısında bulunan Haniye, ABD'nin bu kriz konusunda başarısız olduğunu iddia etmektedir. Sonuç olarak özellikle son dönemde Haniye'nin Hamas'ın siyasi politikalarında öncül rol oynadığı söylenebilir. ■

Türkiye'nin Ortadoğu alanındaki en büyük düşünce kuruluşu olan
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI MERKEZİ

genişleyen ekibi, Ankara ve İstanbul'daki ofisleriyle faaliyetlerini sürdürmektedir. Ortadoğu'daki siyasi, ekonomik ve toplumsal gelişmeleri bölge uzmanları aracılığıyla takip eden ORSAM, saha araştırmalarıyla zenginleştirdiği analiz ve raporlarıyla kamuoyunu bilgilendirmeye devam etmektedir.

Ortadoğu gündemini takip etmek için

www.orsam.org.tr

ve sosyal medya hesaplarımızı inceleyiniz.

www.orsam.org.tr

orsamorgtr

ORTADOĞU YAYINLARI

www.ortadoguyayinlari.com

